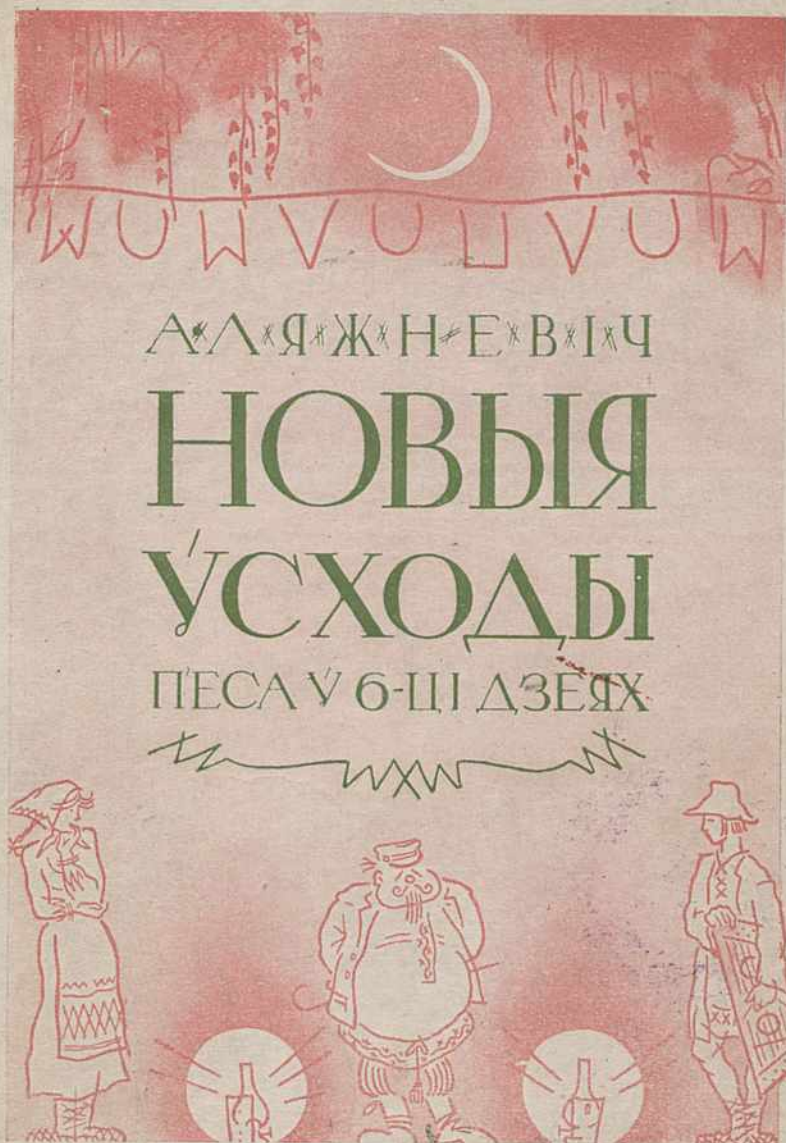

Ба 48018

карыс

С·Я·Л·Я·Н·С·К·І Т·Э·А·Т·Р

ДЗЯРЖАЎНАЕ ВYДА
ВЕЦТВА БЕЛАРУСІ

ab
57949

Б⁸
А 48018

АЛЕСЬ ЛЯЖНЕВІЧ

НОВЫЯ ЁСХОДЫ

П'еса ў 6-ці актах

Паводле Я. Л. ЗАДЫХІНА

Б⁸
А 48018

Бел. гддзел
1994 г.

БЕЛАРУСКАЕ ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА
М Е Н С К—1927

БДВ № 374.

Галоўлітбел № 26030.

1-ая дзярж. друк. Заказ № 557. У ліку 1.500 экз.

25.04.2009

А с о б ы:

СЬЦЯПАН—прысадзісты, упарты, адзеты павясковаму, багата, 60 г.

ПАЛУТА—яго жонка, 50 г.

СЫМОН—сын Сьцяпана, хмуры, сабе на розуме, у марынарцы і ботах, 30 г.

АНДРЭЙ—сын Сьцяпана, мяккага характару, 22 г.

ГАННА—яго жонка, 19—20 г.

ТАНЯ—дачка Сьцяпана, 18 г.

ПАУЛО—хатнік, адзеты пагарадзкому, вясёлы, жыцьцярадасны, 24 г.

ЛЯВОН—бацька Паўлюка, пастух, у лапцёх, старой сьвітцы і даматканых портках. Як прыбярэцца—боты, лепшая сьвітка, шапка, 60 г.

КЛЫК—вясковы багатыр і франт, носіць гадзіньнік з ланцужком, 33 г.

ДЗЮБА—пляменьнік яго. Сакратар ячэйкі. У галіфэ, кепцы; на поясе кабура, але без рэвальвэра, 21 г.

ЗОСЯ—абадраная, загнаная, 16—17 г.

АДСЭК—адказны сакратар Акругкому

КОМСАМОЛКА

КОМСАМОЛЕЦ

ГУЛЯКА—вясковы п'яніца, абадраны, у лапцёх

АКТ ПЕРШЫ

Зьява 1-ая

Слуп з надпісам „Дарога ў Ганчары“. Уваход на станцыю. Дзесь сьпяваюць дзяўчаты. Чуваць прыход цягніка. Сымон і Андрэй, злосна паглядаючы адзін на аднаго.

Сымон. Ну, кажы, згодзен?

Андрэй. Вось прыстаў. Але разумей ты, што я буду рабіць бяз хаты?

Сымон. Сам хочаш.

Андрэй. Эх, брат Сымон, ня справа гэта! Ды ці-ж-бы я стаў?.. Вы з бацькам сасьпяваліся—вам і жыць, а я не магу больш. Заелі і бабу і мяне.

Сымон. Ты ня нудзі. Я табе кажу, аддзяляйся і будуйся сам. Паіншаму не дапушчу.

Андрэй. Суд разьбярэ.

Сымон. Суд? Не даводзь да грэху, Андрэй. А не, дык во... (Замахваецца).

Андрэй. Ну, што ты—людзі навокал!..

Сымон. Адмовішся?

Андрэй. Не.

Сымон. У-у, гадзіна!..

Андрэй. Ня лайся! Пусьці! (Хоча пайсьці).

Сымон. У-у, мурло паганае!..

Андрэй. Лізун!.. (За сцэнай сьвісток, ражок стрэлачніка, падыходзіць цягнік). Добра... Вунь цягнік прышоў. Досыць.

Сымон. Ня круціся. Апошні раз—аддзяляйся і ад хаты адкажыся.

Андрэй. Што-ж мне здыхаць пад небам?

Сымон. Адмовішся, кажы?!

Андрэй. Не.

Сымон. Паглядзім...

Андрэй. Пусьці, кажу!.. (Хоча пайсьці).

Сымон. Стой, кажу! (Хапае за руку).

Андрэй. Адчапіся! (Штурхае).

Сымон. Ты яшчэ штурхацца?! (Кідаецца на Андрэя).

Зьява 2-ая

Паўло (уваходзячы). Ого, здорава! Гэй, вы, бугаі, кідайце! Ня чуюць. (Хапае Сымона.) Тпруся, тпруся, супакойся... дам сенца... Бацюхна, Сымон! Андрэй! Каб вам пуста было! Браты! Чаго не падзялілі?!

Сымон. Цябе ня спыталіся.

Паўло. Ого, які сур'ёзны... Здароў, Андрэй!

Андрэй. Здароў! Адкуль зьявіўся?

Паўло. Прыехаў. Толькі што з цягніка. Таварышу Сымону—мая пашана!

Сымон. Здароў! (Паўло жартаўліва штурхае ў бок). Што такі вясёлы?..

Паўло. А ты вельмі грозны. Э-эх, Сымон, я бачу, паправіўся ты... Ды вось я памацаю, ці шмат сала нагуляў?

Сымон. Ня руш.

Паўло. Рассыпешся? Эх ты, цукровы. Можа пацалуемся? Га? Помніш, як па вішні да ўдавы

лазілі? Га? Мы з Андрэем уперад, а ты за намі
А потым вышла, што ты наперадзе, а мы за
табою. Га?

Сымон. Што?

Паўло. Давай пацалуемся. (Абымае). Ух, ты,
мая пампушачка!

Сымон. Ты гэта што?.. Кінь гэтыя жарты,
ато зараз зьясі...

Паўло. Што?..

Сымон. А тое—па нюхаўцы...

Паўло. Ого-го!.. Што-ж гэта ён—заўсёды
цяпер такі забіяка? Га? Патрымай, Андрэй, шап-
ку—біцца, дык біцца!.. (Жартаўліва наскаквае на
Сымона з кулакамі). Бойка—спатканьне прыя-
целяў... І куды ты, Сымон, на мяне лезеш, га?
Загінеш, як муха. Зьнішчу ў адзін момант!

Сымон. Цьфу ты, абрыда! Адчапіся, кажу,
ато...

Андрэй. Кінь, Паўло.

Паўло (сьмяецца). Ой, дзіўныя вы! Кінь, ка-
жаш? Добра. Ну што, Сымонка, саколiк, як ты—
астыў?

Сымон (адыходзячы ў бок). Адчапіся, кажу!
(Закурвае).

Паўло. Сур'ёзны хлапчына. Ну няхай трош-
кі адпачне. Давай, Андрэй, шапку! А цяпер, калі
паветра асьвяжылася, можна і пагутарыць. За што
біліся?

Андрэй. За гаспадарку.

Паўло. А якая прычына?

Андрэй. Дзяліцца я хачу—жыцьцё разам
немагчыма. Заелі яны мяне. Бацька Сымона
аблюбаваў. А за што? Відаць затое толькі, што
падлізвацца ўмее. Ну, а я чалавек спрытны.

Паўло. Ого, глядзі, які спрытны!

Андрэй. Не, праўда.

Паўло. Спрытны ён, Сымон?

Сымон. Калі з лыжкай на зацірку налягае, а вось у працы...

Андрэй. У працы? Чыя-б мычала, а твая маўчала.

Сымон. Вось як?

Андрэй. Дык ужо-ж так.

Паўло. Стой! Далей слова не даю. Ты, Сымон, адпачні трошкі, а мы з Андрэем пагутарым. (Сымон плюе).

Паўло (адыходзіць з Андрэем у бок). Ну?

Андрэй. Сам бачыш. З ім на нажах, а з бацькам—удвое.

Паўло. У чым-жа корань тут?

Андрэй. Ды хто яго ведае. Відаць, больш у тым, што з бацькам у нас думка розная. Я сваё гну, а ён—сваё. Пакуль, кажа, жывы—памойму ўсё. Я, кажа, гаспадар, і што скажу—так і быць. Сымон да яго падлізваецца, а я пярэчу, вось ён і фыркае на мяне. А тут яшчэ дружбу з Клыкам завёў,—вадой не разьліць.

Паўло. Са старым?

Андрэй. Сказаў! Стары падох. Цяпер Ягор, сыноч яго, круціць. Першы багатыр. Такі, брат, круцель—хоць куды без падмазкі ўлезе. Аблюбаваў сястру вось.

Паўло. Таньку?

Андрэй. Яе. Ну, а бацька ад радасьці на сцяну лезе: гэткі-ж гонар—першы багатыр і зяцем можа быць!

Паўло. Ну, а Таня?

Андрэй. Ды яна што, яна ня хоча. А толькі, як падыдзе да справы, пойдзе за яго.

Паўло. Значыцца, хоча.

Андрэй. Вось тут то і бяда, што не. Ды ці-ж з такім бацькам узгодніш? Гаспадар—і ўсё.

Так вось і жывем—на адным баку я, Тацяна ды жонка мая, а на другім—бацька ды Сымон з жонкай. Ня дом, а баталія. Эх, Паўло, абрыдла мне гэта, во як!

Паўло. Та-ак.

Зьява 3-яя

Клык (уваходзіць, крычыць яшчэ за кулісамі). Ігнатка, прымі муку!

Голас. Добра!

Клык. Ды скажы дзядзьку Сьцяпану, калі пойдзе, каб у крамцы пачакаў: знача, гаспадар зараз вернецца, на станцыю пайшоў.

Голас. Добра.

Клык (напяваючы, ідзе на станцыю). Змалолі муку?

Сымон. Канчаюць, відаць... Бацька яшчэ не прысылаў... Чакаем вось.

Клык. Парадкі. Напэўна, гадзіны тры чакаеце?

Сымон. І ўсе чатыры,—коні стаміліся.

Клык. Так, так... гаспадара няма. Вока няма. За млыном патрэбна вока ды яшчэ якое вока. Казаў я,—не, ня слухаюць. Бацька ў млыне?

Сымон. Там.

Клык. Так, так... (ідзе да станцыі, напявае).

Паўло. Клык?..

Андрэй. Ён самы. Чуў? Загадаў, каб у краму бацьку зацягнулі. Абкручвае. Дзядзька Сьцяпан, ды дзядзька Сьцяпан... За Танькай усё ганяецца. (Ціха). Ды на млын зубы вострыць.

Паўло. Вось як!

Андрэй. У арэнду хоча ўзяць. Бацьку ў хаўрус цягне.

Паўло. Добра. Значыцца, бацьку твайго замест засланкі. Праз Дзюба працуе?

Андрэй. Праз яго. А калі млын яму ў рукі пападзе,—усіх у кулак зацісьне.

Паўло. Зразумела.

Андрэй. Танька!.. Схавайся—узрадуецца...

Паўло. У момант! (Хаваецца).

Зьява 4-ая

Таня (нясе скрутак. Да Сымона). Бацька кліча.

Сымон. Куды?

Таня. У млын. Змалолі муку. А мне боцікі...

Андрэй. Купіў?

Таня. Купіў.

Сымон. Дарма толькі грошы траціць.

Андрэй. А што-ж, босай хадзіць?

Сымон. Ёсьць яшчэ—і ў старых пахадзіла-б.

Таня. Не навязвалася, сам тата купіў.

Сымон. Та-ак. (Ідзе).

Таня. Скрыпяць. (Аглядае боцікі).

Андрэй (робіць знак Паўлу).

Паўло (голосна). Танечка!..

Таня. Ой... Паўлік?! Адкуль?! Бацюхна!..

(Бяжыць у бок).

Андрэй. Уга-уга!.. (Рагоча).

Паўло (ловіць). Танечка, Таня, вось быстра-ногая! Стой! цяпер не ўцячэш! Чаго гэта ты, га?

Таня. Ідзі!

Паўло. Вось табе і на! Так гэта я і пайду. Ад такой ня ідуць.

Таня. А чаму?

Паўло. Мацней абымаюць!

Андрэй. Ого!.. І спрытны-ж ты! (Рагоча).

Таня (вырываецца). Паўлік... Узрадаваўся!..
У горадзе так абцёрся. Толькі ўбачыў—і ўжо
цап-лап... Не маленькі!..

Паўло (дражнячы). Цап-лап... глядзі ты яе.
Ды я-ж гэта ад радасьці. Ты чаго пабегла?

Таня. Ой, ды ну цябе! Пабегла і добра.

Паўло. Не, ты скажы!

Таня. Не скажу!

Андрэй. Ня скажа... Памрэ, а ня скажа! Во
якая ў мяне сястра!

Паўло. Скажа...

Зьява 5-ая

Сымон (уваходзіць з двума мяшкамі. Да Андрэя).
А ну, бяры адзі! Нясі да коняй!

Андрэй. Давай! (Бярэ мяшок. Абодва выходзяць).

Паўло. Ну?

Таня. А што?

Паўло. Якая няцямкая стала! Кажы, чаго ты
ад мяне ўцякала?

Таня. Спалохалася.

Паўло. Ну-у... Няўжо я такі страшны?

Таня. Не страшны, а так... Ды чаго ты пры-
чапіўся? Пабегла—і ўсё.

Паўло. Вось птушка! Ну, ня хочаш па дабру,
паеду знавокал... Дзень добры!

Таня. Дзень добры!

Паўло (дражнячы). Дзень добры... У-у, кур-
нося!

Таня. Паўлік?!

Паўло. Га?

Таня. Два. Каму курнося, а каму Тацяна
Сьцяпанаўна!

Паўло. Тацяна Сьцяпанаўна... (Рагоча). Ой,
котка табе ў нос, а хто цябе за косы тузаў?

Таня. Ужо і тузаў! Я табе сама па патыліцы як... Глядзі—і зараз зловіш!..

Паўло. Во! Асьмелілася? Цяпер ужо не ўцячэш!

Таня. Уцячэш ад такога!

Паўло. Уцячы цяжка. Еду і думаю, якая яна, а яна фыр—і пабегла, паглядзець на сябе не дала... А я вось да старой падружкі...

Таня. Так адразу! Што я, каменная? Раз—і выляцеў!—вось і пабегла.

Паўло. Узрадавалася?

Таня. Ну, а як-жа?

Паўло. Гатова! Клетку цяпер зачынім і капец. Ну?

Таня. Чаго ты?

Паўло (хітра). Эх ты, зязюлька! Чаго ўцякала?—Не скажу! Ня скажаш?—Не!.. „я ўцякала дзеля таго, што ўзрадавалася“. Казаў—знавокал дайду.

Таня. Ого! Ну, пачакай-жа, я-ж табе зараз... на!.. на!.. на!.. (Б'е).

Паўло (спакойна). Так, так... Ніжэй. Добра. Дзе, думаю, знайсці чалавека сьпіну пачасаць, а ён тут-як-тут—і прасіць ня трэба...

Таня (чуць ня плача). Паўлік!

Паўло. Га?

Таня. Два! Толькі сьмяяцца, а каб...

Паўло. Ды я-ж ад радасьці ўсё... Ну, Танька, сказаў-бы я, ды...

Таня. Што?

Паўло (бярэ за рукі). Язык прыліпае. Так-бы і... (Хоча пацалаваць. Таня вырываецца, уцякае. Паўло за ёю).

Зьява 6-ая

Клык (уваходзіць, да Паўла). Куды! Стой! (Хапае Паўла).

Паўло (адштурхвае). Адчапіся!

Клык (ловіць). Стой! Скандаліць нікому ня можна. Тацяна Сьцяпанаўна, я вас украду, ня дам. Прозьвішча? (Вымае кніжку).

Паўло. Прозьвішча? Можна.

Таня. Я сама...

Паўло. Пачакай ты. (Спакойна). Вы чаго шукаеце?

Клык. Я ведаю чаго. (Шукае ў кішэнях аловак).

Паўло. Няма? А вы спакойна, мне не да сьпеху. Пачакаю.

Клык. Не вышчарай зубоў. Павышчарашся вось, пачакай!

Паўло. Пачакаць можна.

Клык. Быў аловак...

Паўло. І няма алоўка... Аловак шукаеце? Так-бы вы і сказалі. Калі ласка, у мяне ёсьць. (Дае аловак).

Клык. Сьмелы вельмі! Добра, пасьмялееш!

Паўло. Калі ласка. (Падае аловак).

Клык (нарыхтаваўся пісаць). Ну?

Паўло. Што?

Клык. Імя?

Паўло. Спачатку імя? Можна. Паўло.

Клык. Так... (Піша). Прозьвішча? Даставім, куды трэба.

Паўло. Цяпер прозьвішча? Добра. Туркін.

Клык. Туркін? Паўлік?

Паўло. Ён самы!

Клык. Як вышла... Чуў, як-жа... Я цябе яшчэ маленькім ведаў. Вельмі вы тады бойкія былі. Прыемна пазнаёміцца. Так сказаць, успомніць

былое. Клык я, Ягор. Памятаеце? А я думаў, наш хто-небудзь—пажартаваць хацеў. Дай, думаю, пажартую. Як быццам напалохаць. Так і вышла. (Хіхікае, кладзе аловак і кніжку ў кішэнь).

Паўло (насьміхаючыся). Так, вышла... Аловачак вам больш не патрэбны?

Клык. Ой, вось гэта так. Ад неспадзеўкі. Чужы, можна сказаць, аловак за свой палічыў. (Аддае).

Паўло. Так, бывае. Прывычка.

Клык. З цягніком прыехалі ў наш край?

Паўло. З цягніком.

Клык. Так, так, былі чуткі, былі. Бацька вось твой... ваш... казаў, прыедзе сыноч. І надоўга?

Паўло. Як работа.

Клык. Работа? Якая рабо...—я і кажу, калі з гораду, так сказаць, культура. Так. Цемрадзь у нас, і каму-ж, як ня гораду, памагчы нам. Я, ведаеце, хоць і лаюць мяне кулаком, вельмі да ўлады прыслухоўваюся. Хачу, як пчолка, прынесці карысьць. Па грамадзянству раўняюся. (Хіхікае). А я, вось я... думаю, хто гэта тут ганяецца. Дай, думаю, пажартую... Жартаўнік я, ведаеце. Усё жартую. Чацьверты дзесятак пайшоў, а я ўсё малады.

Паўло. Дзіўна.

Клык. Але я ўжо такі. А вы, Тацяна Сьцяпанаўна, што-ж гэта бацьку пакінулі?

Таня. Ён выпіць пайшоў.

Клык. За посьпех, значыцца. А вы адразу і кавалера знайшлі. Та а-к. Пайду. (Глядзіць на Таню). Да пабачэньня! (Да Паўла). Яшчэ пабачымся! (Пайшоў).

Паўло. Трэба думаць. (Да Тані). Чаго ты?

Таня. Што?

Паўло. Прыціхла.

Таня. Да бацькі пайшоў.

Паўло. Дык што?

Таня. Валочыцца ён за мною і бацьку абкручвае. Убачыў вось з табою і нагаворыць бацьку.

Паўло. А што тут страшнага?

Таня. Эх, Паўлік, дзень-у-дзень чакаю—прымусяць. Пачне гэты Клык прыставаць, бацька скажа—выходзь. І мне тады ці з дому выходзіць, ці рукі на сябе налажыць. А за Клыка я не пайду, лепш памру. Вось тут і думай.

Паўло. Эх, якая ты, Танечка! Тут і думаць няма чаго. Цяпер, брат, ня тыя часы. І на бацькоў парадкі ёсьць, калі яны што ня так.

Таня. Лёгка табе гаварыць. Ён, бацька вось, думае мне дабро зрабіць, а таго ня ведае, што гэта мне сьмерць. А пайсьці... Куды? Калі Клык ва ўсёй ваколіцы першы чалавек.

Паўло. Ужо і першы!

Таня. А ты што думаў? Сам з грашыма, на станцыі крама, на вёсцы крама, а пляменьнік у комсамоле галоўны сакратар.

Паўло. Базыль Дзюба?

Таня. А то хто-ж!

Паўло. Ведаю, ды на вус матаю. Вусы хоць не таго, але так навокал носа накручу. Усё пераменіцца. Бачыла, як гэты Клык завіляў?

Таня. Бачыла. А з чаго, не разумею.

Паўло. Па комсамольскай мобілізацыі мяне да вас хатнікам прызначылі.

Таня. Ну-у?

Паўло. Вось табе і ну. Рыла, нябось, у яго ў пуху, вось ён і віляе перад усімі. А перада мною завіляў яшчэ больш таму, што чалавек я новы, у дадатак—з гораду, ды яшчэ хатнік. Ужо ён усё вынюхаў, ну, але мы маху не дамо. А вось чаго

вы на Дзюбу тут глядзелі—незразумела. Андрэй у ячэйцы, хлапец з галавою.

Таня. Дык што, калі ў ячэйцы? Дзюба адно кажа, што за яго ўсё начальства. Калі, кажа, што якое,—усіх з комсамолу павыкідаю. Будзеце ведаць, кажа, па чым фунт мыла; я, кажа, сакратар ячэйкі, а вы беспартыйная маса.

Паўло. Дурні вы, а ня маса. Такіх, як ён, у тры шыі з комсамолу гоняць, а вы маўчыць. Але нічога, Танечка, ня сумуй. Дай прыглядзецца: завядзем машыну паіншаму.

Зьява 7-ая

Андрэй (за ім Сымон). Няма бацькі?

Таня. Няма.

Андрэй. Коні застаяліся, а ён гарэлку жлукча. Гаспадар!..

Сымон. Не тваё п'е, а сваё.

Андрэй. Гаспадарка агульная.

Сымон. Ды работнікі розныя.

Паўло. Эх, і нуда ты, Сымон!

Сымон. А твая справа маўчаць.

Паўло. Глядзі, якая строгасьць! А ну, хлопцы, пашукаем бацьку!

Таня. Будзе лаяцца.

Андрэй. А што-ж, так тут і стаяць век? Пойдзем. (Пайшлі).

Сымон. Зьнюхаліся, комсамолы!

Зьява 8-ая

Сьцяпан (уваходзіць падвыпіўшы, за ім Клык). Зяцік мой, радня!.. Пацалуемся!

Клык. З вялікай ахвотай. (Цалуюцца). Дзядзька Сьцяпан, вы сваю згоду далі, а цяпер прашу асьцярожна весці справу, а інакш гэты Паўло ўсё папсуе.

5448018

Сьцяпан. Мне? Пастухоў бадзяка? Цьфу!
Хто гаспадар? Чыя дачка? У мяне ўсё, як бацькі
мае жылі... Так, зяцік!

Клык. Яшчэ не парадніліся, хэ-хэ-хэ...

Сьцяпан. Ну, годзе! А млын у арэнду
бярэм.

Клык. Цс-ссс... дзядзька Сьцяпан, чаго кры-
чаць. Справа асьцярожная. Няхай паміж намі.
Другім слухаць ня цікава. А дзе Тацяна Сьця-
панаўна?

Сьцяпан. Таня!.. Сымон!

Сымон. Ну?

Сьцяпан. Дзе Таня? Пры конях?

Сымон. З Туркіным пайшла цябе шукаць.

Клык. Бачыш? Вось ён—так і ўецца ўюном,
папсуе нам ён справу, чуе маё сэрца, папсуе.
Гарадзкі круцель—збаламуціць дзяўчыну. Саб'е
з панталыку.

Сьцяпан (крычыць). Таня!

Голас Тані. Я-я!

Сьцяпан. Я ёй пакажу, а гэтага валацугу
пачастую!

Клык. Барані бог... ці-ж можна! Трэба, каб
камар носу не падтачыў. Вы павінны ехаць да-
хаты, а там так, ненарокам, напамніць Тацяне.

Сьцяпан. Ненарокам?..

Клык. Цішэй трошкі.

Сьцяпан (паказвае кулак). Во—ненарокам!

Клык. Усё да ладу трэба, спакойна, бяз го-
ману. Не аступіся, дзядзька Сьцяпан!

Сьцяпан (ідучы з усходак). Сымон!

Сымон. Ну?

Сьцяпан. Тавар злажыў на воз? Паедзем!

Сымон. Мне што, толькі Тані з Андрэем
няма.

Сьцяпан. Таня!..

Зьява 9-ая

Таня (уваходзячы). Я.

Сьцяпан. Я! Я табе боцікі купіў, каб дарма трапаць? Загулялася?

Таня. Я цябе шукала, тата!

Сьцяпан. Шукала? Я табе што—дзіця тваё ці бацька?

Таня. Бацька.

Сьцяпан. Ну, вось тут і яно. Ідзі сядай!
(Таня ідзе).

Зьява 10-ая

Паўло (уваходзіць, за ім Андрэй). Таня!

Сьцяпан. Што табе?

Паўло. Я да Тані.

Сьцяпан. Ты паслухай. Справа ў тым,—за сватана яна. І калі што—ногі паламаю.

Паўло (сьвішча). Ну-ну!

Сьцяпан. Пасьвішчы, пасьвішчы. Пабачым, брат. Так. Андрэй, паедзем. (Да Клыка). У вёсцы сягонья начуеш?

Клык. Там будзе відаць... Калі тут у краме не затрымаюся. Шчасьлівай дарогі!

Сьцяпан. Паехалі. Усё справіў, змалоў, купіў. Адным словам, гаспадар. Так. (Выходзіць. За сцэнай). Падбярэ лейцы! Я табе пагуляю! Так.

Клык. А вы што-ж?

Паўло. Што?

Клык. Прыехалі, так сказаць, на сваю радзіму і не сьпяшыце да бацькі. А ён, напэўна, чакае.

Паўло. Так. Чакае. Пайду. (Пайшоў).

Клык. Пяшэчкам? Хэ-хэ-хэ! Хатнік. Пабачым...

ЗАСЛОНА

АКТ ДРУГІ

Ля хаты-чытальні. Падворак. Лявон ідзе і грае на пастухоўскай трубе. На плячы пуга.

Зьява 1-ая

Паўло (у дзьвях, жартуючы). Так, так. Ты што-ж гэта, стары лапаць, з трубой гуляеш, а стада без пастуха?

Лявон. А табе завідна? Ядзяць цябе мухі, яшчэ што... хачу і гуляю.

Паўло. За такія штукі ганьба і сорам ад грамады.

Лявон. Ой, ой, а яшчэ што?

Паўло. А тое, што і ад мяне таксама пападзе.

Лявон. Вось як? Ну, пачакай-жа, ядзяць цябе мухі! Трубу сюды. (Хавае). Ты што-ж гэта? Га? На бацьку руку падымаць? Вось я зараз. Я табе костачкі паламаю.

Паўло. Падрасьці яшчэ.

Лявон. Ах, ты так, ядзяць цябе мухі... гэта з бацькам так? Ну, трымайся, вучыць буду. (Жартуючы 5'юцца).

Паўло (у барацьбе). Пачакай, пачакай... мы таксама можам... Пачакай, бацька, казытаць нельга... ой, ой! (Пасьлізнуўся, паваліўся, рагоча).

Лявон (вярхом). Спрытны. Ты так са старымі? Мы яшчэ во як! (Б'е і прыгаварвае). Паважай, паважай, на бацьку рук не падымай, во, во!

Паўло (рагоча). Узрадвайся.

Лявон. Кхэ-кхэ-кхэ... Ну, давай руку. Уставай. Будзеш больш?

Паўло. Казытаць? Гэта кожны можа...

Лявон. А ты думаў як, калі сілай ня ўзяць? (Памагае ўстаць сыну). А ты таксама розумам і спрытам бярэш?

Паўло. Бяру.

Лявон. Ну, досыць! Нацца, сын хату-чытальню адчыняе, вось, нацца, на ўрачыстасьць прышоў. Падпаскі засталіся, ідзі, кажуць, дзядзька Лявон, сын твой, кажуць. Ну, вось я і прышоў. Пачакай, чужь не забыўся, нацца, адносна Клыка.

Зьява 2-ая.

Паказваецца КЛЫК. Падслухоўвае

Паўло. Ну і што?

Лявон. Ён, чуеш, абкручвае старшыню, на конт млына, нацца, у арэнду ўзяць хоча. Во як. Ну, нацца, тут так, калі ён абмазгуе—зусім мужыкоў у кулак зацісьне. Тут з розумам трэба, не дапусьціць.

Паўло. Ведаю, чуў. Гэта яму ня пройдзе. Хутка крыльля, вось, абрэжам.

Лявон. Ужо і разьнюхаў? І ў каго ты ўдаўся?

Паўло. Відаць, ні ў маці, ні ў айца, а ў прахожага малайца.

Лявон. Хэ-хэ-хэ! Прызнаю, у мяне: аблічча выдае.

Паўло. То-то і яно.

Лявон. Ну, я пайдў.

Паўло. Куды?

Лявон. Дахаты.

Паўло. Чаго так?

Лявон. Ды трэба, прыдзецца. Я таксама на ўрачыстасьць прыду. Усё-ж такі сын. (Жартліва

штурхае). Эх, ядзяць цябе мухі і... Хатнік ты мой канапляны.

Паўло. Толькі нядоўга наводзь красу. Чуеш, баця?

Лявон. Чую. Баішся—дзяўчат адаб'ю? Вось яно. (Пайшоў граючы).

Паўло (пайшоў у хату-чытальню).

Клык. Вось яно што? Добра... Разьнюхалі. Тыдзень пабыў, і Клыка скруціць захацелі. Не, гэтага ня будзе. Усіх такіх рызыкантаў у дугу! Хату-чытальню... Чытайце, чытайце... Я вам пачытаю... Эх! І прываліла рознай погані на маю галаву! І Зося куды дзелася? Пасылай патарогу сабе на бяду. Няўжо там круціцца? (Слухае пад дзвярыма). Гамоняць... Муціць, паганец, людзей. Што? Ізноў Клыка ўспамінаюць? Так, так, паслухаем.

Паўло (адчыняючы дзверы, ударыў Клыка дзвярыма).

Клык. Ой... (Быццам шукае нешта). І куды яно...

Паўло (зразумеў, заўважыў, усьміхаючыся). Шукаеце?

Клык. Дзень добры! Вось тут згубіў...

Паўло. Згубілі... так, так, пашукайце...

Клык (стрымліваючы злосьць). І вась шукаю... Было і няма...

Паўло. Так яно заўсёды і бывае, згубіш часамі што, а потым і шукай.

Клык. Так, так. Потым і шукай. Вось я нядаўна згубіў.

Паўло. А вы шукайце, ато можна забыцца, дзе згубілі.

Клык (з шаленствам). Забыцца... Я ўжо такі не забудуся.

Паўло. Вока, значыцца, набіта.

Клык. Набіта... Наскрозь бачу.

Паўло. Толькі не заўсёды.

Клык. Што?

Паўло. Не заўсёды, кажу, наскрозь можна ўбачыць. Напрыклад, калі прыходзіцца глядзець праз дзьверы...

Клык. Гэта як разумець?

Паўло. Ды ўжо так. Як справы?

Клык. Нічога. Ідуць памаленьку. Ідуць, ды якія тут справы? На вёсцы справы ня тое, што ў вас, у горадзе. У нас маленькія справы, так сказаць, нікчэмнасьць...

Паўло. Гаспадарчыя справы... мукамольныя справы...

Клык (быццам не зразумеў). Не, мы больш усяго гандлюем, дробны гандаль, тут купіў, там прадаў—зварот.

Паўло. Вось, вось. (Раптам). Зося ў вас як?

Клык. Гэта што?

Паўло. Я кажу—Зося ў вас жыве?

Клык. Ну жыве. Сірата яна. Ды пры гэтым і радня далёкая—накштальт пляменьніцы. Вось і прытуліў, так сказаць.

Паўло. Прытуліў?

Клык. Хоць і лішні рот, а не магу: такі чалавек.

Паўло. Харошы чалавек. А я вось чуў, што яна за работніцу ў вас, і быццам вы страхоўкі ня плоціце за яе. Ды гэта, відаць, брэшуць.

Клык. Не, пашто брахаць, праўду кажуць. Я сам працую, і яна працуе. Усе мы адна сям'я—радня.

Паўло. Радня? І гэта праўда?

Клык. Гэта што за дапрос? Не такія чалавек, каб перад кожным шылахвостам...

Паўло. Ого! Ну добра. Вось што, Ягор Іванавіч, скажу: Зоська вам ніякая радня, проста сказаць, чужая.

Клык. Як гэта?

Паўло. Ды так: за работніцу яна ў вас. Так што, куды трэба—я ўжо скажу. Бывайце! (Пайшоў).

Клык. Пачакайце хвілінку, таварыш Паўло! Пайшоў... Паход, значыцца. Малады яшчэ! Жоўтары! Павучыся! Зоська, Зоська...

Зьява 3-яя

Зося (з дзвярэй). Я-я!

Клык. Я-я! Ідзі сюды! Цябе пашто паслалі, га?

Зося. Глядзець за Танькай.

Клык. Цыц... ты, разявака! Яшчэ крычыць. Дык ты гэтак глядзіш! На плякаты вочы пяліш!

Зося. А калі яна ў хату-чытальню пайшла, і я за ёй. Яна ўсё з гэтым Паўлікам шушукалася.

Клык. Шушукалася? Добра. А ты аб чым шушукалася?

Зося. Ні аб чым.

Клык. А з Туркіным?

Зося. Ён сам...

Клык. Што сам?

Зося. Шушукаўся.

Клык. Варона, даруй госпадзі! Здалася ты яму,—ён не на такіх меціць. Што ён табе гаварыў, ну?

Зося. Гаварыў...

Клык. Што гаварыў?

Зося. Пытаўся...

Клык. Ты мне не брашы... Усё роўна даведаюся. Што пытаўся?

Зося (чуць ня плача). Ну, пытаўся,—радня я табе...

Клык. А ты?

Зося. Ну, я сьпярша сказала—радня, а Тацияна кажа—не. Я і сказала.

Клык. Эх, ты! Колькі разоў я табе тлумачыў,—пляменьніца ты мне. А ты... Але пачакай, пачакай... Будуць пытацца, кажы—радня. Хустку табе кашміровую куплю. Сукенку спраўлю. Шкадную цябе дурную. Яны цябе зацягаюць па судох, чуць што—пайсьці ад мяне прымусяць, а куды ты дзенешся. Трымайся за мяне—са мной не прападзеш. Працуй толькі. Хустку куплю, абавязкова. Заўтра нават. Зразумела?

Зося. А якую хустку?

Клык. Кашміровую.

Зося. Вось каб такую, як у Танькі.

Клык. Лепшую. Ну, а яшчэ аб чым гаварылі? Напэўна ўсё пра мяне?

Зося. Не, пра Базыля таксама.

Клык. Пра Базыля? Ну і што?

Зося. Яму, кажа, ня месца ў комсамоле, а Базыль тут і прышоў...

Клык. Куды?

Зося. У хату-чытальню.

Клык. Ён там?

Зося. Там.

Клык. Чаго-ж ты маўчала? Пакліч сюды зараз... А сама слухай, аб чым будуць гаманіць. А Базыля няпрыкметна пакліч, а хустка табе ўжо будзе. Бяжы!

Зося. Як у Танькі? (Пабегла).

Клык. Во, во...

За сцэнай хор хлапцоў:

Галасы. „Ягору Іванавічу—пашана. Са сьвятам.

„А ў бары, бары

, Тры дарожанькі,

Гэй, гэі, гэі,

Тры дарожанькі“.

Клык. А вам—весела пагуляць!

Галасы. Дзякуем! Пагуляем!

Клык. А ў хату-чытальню ня зойдзеце? Адчыняюць...

Галасы. І бяз нас там абыдучца. Адчыняецца, дык хутка зачыніцца.

Ізноў хор хлапцоў:

„Тудою ішлі
Тры малойчыкі,
Гэй, гэі, гэі,
Тры малойчыкі“.

(Хор павольна сьціхае).

Клык. Сіла наша... Яшчэ пабачым!

Зьява 4-ая

Дзюба (вышаўшы з хаты). Ну, што?

Клык. Ідзі сюды!.. Чуў? Нічога ня чуў?

Дзюба. Ды ты ня віляй. Што там у цябе, кажы!

Клык. Бяда, кажу. Сіла ў цябе, дурня, такая, і ты нічога ня робіш.

Дзюба. Ды кажы выразней!

Клык. Арэнду зрываюць.

Дзюба. Што ты? Хто? Я і старшыня—адна душа.

Клык. Душа, душа... А Туркін Паўло, усё даведаўся—і кажа, згаварыліся.

Дзюба. Та-ак. Як-жа гэта?

Клык. Пачакай, справа ясная, як на далоні. Мне цяпер браць млын ніяк нельга. Значыцца, пайншаму трэба. Ты там націсьні, каб затрымалі і нікому не аддалі. А я тут Сьцяпана падрыхтую.

Дзюба. Нічога не разумею...

Клык. Не разумею... А яшчэ сакратар... (Ціха). Млын арандуем праз Сьцяпана, і паперы на яго. Грошы мае. Сьцяпан у млыне, а што з млыну—то маё. Калі што якое, мая хата з краю. Вось як. Тут спрытна трэба. Ты глядзі, Паўло гэты—нож нам. У паход ён на мяне ідзе. Пра Зоську даведаўся.

Дзюба. Вось погань!

Клык. Зоську зьбіў з панталыку, на мяне насядае. Адчуваю я, што і да цябе ён дабарэцца. Думаю, даведаўся, што ты мне пляменьнікам прыходзішся.

Дзюба. Якім чынам?

Клык. Якім-бы чынам ні было, а ты глядзі. Пільна глядзі. Не давай яму гаварыць, а загаворыць...

Дзюба. Калі што якое, дык рот заткнуць можна.

Клык. Во! Разумныя словы і паслухаць прыемна. Ты глядзі—недарма яго сюды паслалі. Глядзі! Тут уважліва трэба сачыць, а не, дык без нажа зарэжа нас.

Дзюба. Ня вучы. Няхай толькі папрабуе што якое наконта мяне. Яшчэ пабачым. Я ня гэтых часаў.

Клык. Пачакай... Сьцяпаніха... Убачыць разам—кепка. Лайся, лайся, дурань... лайся, кажу...

Дзюба (тонам начальства). Чорт паршывы, я табе пакажу, не пагляджу, што ты багатыр. Усю тваю морду размажджэру! Ты мяне будзеш ведаць!

Клык. За што, за што, таварыш Дзюба?

Дзюба. Які я табе таварыш! Я—комсамалец. У дугу вас сагну. Разьеліся!

Клык. Учула. Бачыла. Цяпер ідзі.

Зьява 5-ая

Уваходзіць ПАЛУТА

Дзюба. І запомні—ніякага спуску! За ўладу Саветаў! Во! Цьфу, чорт паганы! (Пайшоў).

Палута. Са сьвятам, Ягор Іванавіч!

Клык. Дзякую, цётка Палута. Чула?

Палута. А што?

Клык. Як наляцеў шчанюк гэты. (Палута ўздыхае). Эх, цётка Палута, крыўда... Можна сказаць, смаркач, даруйце за слова, з пялёнак толькі вылез, і ні табе павагі да старшых, ні табе розуму. Свабода! Комсамолы!

Палута. Ох, і не гавары!

Клык. Славу пусьцілі: комсамолы-комсамолы! А што з гэтага? Бацьком адна ганьба, што дзеці па таму шляху пайшлі.

Палута. І не гавары!

Клык. Вось ваш Андрэй ці Сымон. Каторы з іх? Сымон, як яблычак ля яблынькі,—і работнік, і бацьку з маткай шануе. А Андрэй—у комсамолах. І што-ж выходзіць? Адзін сорам. Вочы-б не глядзелі!

Палута. І не гавары, Ягор Іванавіч! Замучылася я. Ад яго ў хаце ў нас цэлы садом і гамора. А мне вось як. Матчына сэрца... Свой-жа... Вось цяпер Танька. Хвастом круціць—і за гэтым шатанам Паўло пастуховым. Бацька з маткай цяпер—цьфу, і бога не баяцца. Што рабіць, што чыніць?

Клык. Праўда, цётка. Залатыя словы. Такая дзяўчына і да гэтых галадзёраў туліцца. Апрача распусты і ганьбы, нічога яна ў іх ня знойдзе. А гэты Паўло вечарынкi рыхтуецца тут рабіць, у гэтай самай хаце-чытальні. Пановаму, кажа,

буду рабіць. А гэта знача—зьбяруцца хлопцы з дзяўчатамі, зараз тушы агонь і хапай хто каго.

Палута. Божа мой, а Танькі маёй ня бачылі дзе?

Клык. У „хаце-чытальні“ Тацяна Сьцяпануна, вось тут. З гэтымі распусьнікамі.

Палута. Даведаецца бацька—заб'е.

Клык. Так, так. Распушта, цётка. Ну, да пабачэньня, жадаю ўсяго найлепшага. (Пайшоў).

Палута. Да пабачэньня. (Ідзе, стукае ў дзьверы). Танька! Таня! Тацяна!

Зьява 6-ая

Таня (у дзьвярах). Ну?

Палута. Ідзі дахаты!

Таня. А што там?

Палута. Кажу—значыцца трэба. Бацька кліча.

Таня. Вось бяда. Зараз. (Хоча пайсьці зноў у хату).

Палута (хапае за спадніцу). Куды? Ну, што мне з табой рабіць, га? Зараз, каб...

Таня. Пусьці... спадніцу падзярэш.

Палута. Ты мяне яшчэ вучыць уздумала? Так, так. Павучы, дочанька. Павучы старую маці. Ідзі, кажу, не даводзь да сораму.

Таня. Мамачка, ну што ты робіш? У чым справа? Не маленькая я, сама ведаю.

Палута. Ведаеш? Нічога ты ня ведаеш. Распушта тут. Такіх варон, як ты, тут толькі і ловяць, а ты і рада, комсамолы... Ужо няхай-бы хлопцы, ато і ты туды, дзяўчына. Каму ты будзеш такая патрэбна? Засьмяюць усе...

Таня. А напляваць... Дурні засьмяюць, вось што.

Палута. Дзякую, мілая. Дачакалася, выгадала дачушку. На старасьці год здурнела.

Таня. Пусьці, кажу!

Палута. Танька, не даводзь да грэху, ідзі, кажу, дахаты.

Таня. Ды ня крычы, пусьці!..

Палута. Ня пушчу. Няхай усе глядзяць, ня мне сорам, а табе. Кажу ідзі—значыцца ідзі.

Таня. Пусьці!.. Звар'яцела!..

Палута. Ня пушчу, ня выкруцішся. (Тузаюцца).

Зьява 7-ая

Паўло (уваходзіць з кнігамі). Цётка Палута, Таня... Стойце!.. Што вы, ашалелі? Ну, ну... цётка Палута! Цябе, проста, у жаночы батальён адправіць.

Палута. Малады яшчэ зубы вышчараць.

Паўло. Значыцца, толькі старым можна вышчарацца? Ну, дык я падрасну.

Палута. Цьфу ты, нечысьць, каб цябе маладка! Навязаўся на нашу галаву.

Паўло. Ой, ой, цётка Палута, закланеш зусім. Няможна так. Дарма ўсё гэта. Ды ты пачакай. Ведаю, што скажаш: „антыхрыст, недавярак“. Праўда? Згадаў?

Палута. У-ух, бадзяка, даруй божа!

Паўло. Згадаў? Ну, што ў мяне за галава? Га? Залатая галава... Вось гэтую галаву ды вам у гарод! Толькі самому патрэбна. Ты што, цётка Палута, такая злосная?

Палута. Не табе ведаць. Ну, што вылупіў зрэнкі? Ідзі, Тацяна!

Паўло. Не, пачакай, цётка Палута.

Палута. Ты ня цапай, ато як цапну...

Паўло (барацьба). Дармо... нічога ня выйдзе... я дужэйшы буду... ну-ну, цішэй... (Падымае і садзіць на зэдлік).

Палута. Ды што-ж гэта? Разбой сярод белага дня?

Паўло. Ніякага разбою, а я хачу зусім шчыра пагаварыць. Таня, ты ня ідзі. Дык вось, паважаная цётка Палута, раней усяго дазвольце сесці з вамі побач. (Сядае).

Палута. Вось прычапіўся.

Паўло. І пагутарым спакойна. (Маўчанка. Голасна). Цётка Палута!

Палута (спалохана). Ой, каб табе!.. Чаго равеш, быццам я глухая.

Паўло. Ня тое, цётка Палута, гэта я для большай пашаны. Дык вось, дайшлі да мяне чуткі, што насядаць вы на Таню сталі за тое, што яна ў хату-чытальню пайшла ў вольны час і, за спадніцу цягнучы, думаеце прымусіць яе выконваць сваю волю. Пачакайце, цётка Палута, слова ўзяў я...

Зьява 8-ая

Уваходзіць ЛЯВОН

Паўло (прадаўжае). Дык вось, вашаая політыка няправільная. Маладыя заўсёды наперадзе і, напрыклад, ваша Таня—да сьвятла, а вы за хвост ды на печку. Гэта няправільна. Вы павінны былі радавацца, што дачка ідзе правільным шляхам.

Палута. А дзе гэта правільны шлях? Га? Хвастом круціць? Гэта правільна? У нашыя часы, бывала...

Паўло. У нашыя часы... Вось тут і яно, што цяпер іншыя часы і іншыя песьні. Жыцьцё бяжыць уперад, цётка Палута, а вы не разабраўшыся...

Палута. Не разабраўшыся! Вы, маладыя, вельмі разабраліся! Цьфу, даруй грахі цяжкія, на гэтых, на вашых комсамолаў!

Паўло. І дарэмна плюеш, моладзь думае, як лепш...

Палута. Ну і дадумаліся! Вось канавод ваш, Базыль Дзюба, першы бясчынца. Што ён чаўпе на ўсю ваколіцу? Адны зьдзекі!

Паўло. Правільна. Бясчынца. Але трэба, ізноў такі, разабрацца. Базыль Дзюба — хто? Сакратар ячэйкі. Так, калі ён шальмуе, ды ўсякае бясчынства, ці-ж гэта знача, што ўвесь комсамол такі?

Палута. Канавод. Куды павядзе...

Паўло. Вось тут і памылка твая. Ты думаеш, калі ён канавод, дык і ўсё можа зрабіць. Не, цётка Палута, за яго бясчынства, ды за тое, што на комсамол паклёп узводзіць, будзе яму, ой, як нясоладка! Вядома, што і ў комсамоле шмат усялякай дрэнні прыліпае, карысьці сабе шукае. Але мы гэтую дрэннь памялом вымятаем. А калі такія, часам, і пападаюць у комсамол, дык ці-ж гэта значыць, што ўвесь комсамол такі? У комсамоле, цётка Палута, сіла. Пановаму жыцьцё будаваць хочучь. Вось што знача комсамол. Хто старым на зьмену?—Комсамол. Гэта ён, цётка, будзе гаспадарку нашу будаваць пановаму, а старыя ў гэтым павінны дапамагаць, а ня шкодзіць. Ці даўно Таньку ў пялёнках насіла, а цяпер яна сама ходзіць. Усё мяняецца. Калісь маленькая была, дык ты яе вучыла, а цяпер яна сама ўжо з галавой. Разьбіраецца ў справах. І як можна перашкаджаць, калі савецкая ўлада пановаму ўсё жыцьцё будзе. Тут не перашкоды, а дапамога патрэбна, а часамі і павучыцца ад моладзі.

Палута. Павучыцца!.. У вас павучыцца? Дымы ўсё жыцьцё пражылі, дзякаваць богу, і больш вас бачылі.

Паўло. Гэта праўда — хату ды хлеў. Так у гнаі і брудзе ўсё жыцьцё валяліся, і цяпер яшчэ дзяцей туды мяркуеце.

Палута. Куды там ні мяркуем, а на распу-
сту ня пусьцім. Пойдзем, Таня!

Паўло. Пачакай...

Палута. Чаго мне чакаць? Разумныя вельмі.
З маладых, ды раньнія. Адчапіся! Чаго прыстаў,
як смала гарачая. Настаўнік... Адчапіся, кажу!..

Лявон. Так яго, так, Палута, бі,—я памагу.

Палута. А ты чаго, стары корч? Нарадзіў
сынка!

Лявон (трохі хітра). Ты ня фыркай—пачакай.
Папершае, дзень добры!

Палута. Ну, дзень добры!

Лявон. Гэта ты, Тацяна, маці да граху
давяла?

Таня. Тут не разьбярэш, хто каго.

Палута. На свойго паглядзі.

Лявон (наўмысьля злосна). Дык гэта ён?.. Ён
цябе пакрыўдзіў? Ах ты, ядзяць цябе мухі! Ну,
я-ж яму!.. Ты-ж гэта што?

Палута. Так яго, так.

Паўло (не разумеючы). Што?

Лявон. Дык як-жа ты гэта, га? Матка з дач-
кой у хату-чытальню ідуць, а ты ня пускаеш.

Палута. Звар'яцеў!..

Лявон. Ты за такія справы адкажаш. Не
пагляджу, што і хатнік. Цябе на справу паставілі,
а ты ня пускаць?! Пускай яе—і годзі.

Паўло (зразумеў). Што-ж, прыдзеца пусьціць.

Лявон. Вось так. Ты глядзі ў мяне. Ідзі, цёт-
ка Палута, і ты, Тацяна, ідзі. Ён у мяне з-пад
бацькаўскай волі ня выходзіць. Ідзі, Палута, ня
мае права затрымаць. Хаты-чытальні для ўсіх.
Ідзі, Палута!

Палута. Куды? Куды ісьці?

Лявон. У хату-чытальню.

Палута. Звар'яцеў... ды, каб я туды...

Лявон. Ня хочаш? Не, ілжэш, хочаш. Ідзі, ідзі... (Жартуючы цягне).

Палута. Людцы добрыя, ашалеў... Пусьці!..

Лявон. Не магу: бачу, у хату чытальню табе трэба, як не памагчы ўвайсьці.

Палута. Ды ня трэба мне і не хачу я... Пусьці, крычаць буду! Я не хачу!

Лявон. Ня хочаш? Вось дык штука! А ты? А ты, Тацяна?

Тацяна. Я хачу, ды яна мяне за спадніцу ды дахаты цягне.

Лявон. Так, цётка Палута, нядобра; быццам што я цябе гвалтам цягну ў хату-чытальню.

Палута. Ці ў сваёй ты памяці?

Лявон. Ну, нацца, і ты не ў сваёй.

Палута. Гэта як-жа?

Лявон. Ды так—я цябе гвалтам цягну ў хату, а ты Тацяну з хаты.

Палута. Яна-ж дзяўчына—на сьмех усім... Матчына сэрца...

Лявон. Пачакай. Гэта я ўсё так, сьмяюся. А вось тут табе Паўло тлумачыў, толькі ён ня можа размову з табой наладзіць. Ты мяне паслухай. Цябе муж твой сягонья біў?

Палута. Божа мой, вось дык гутарка!

Лявон. Ды ты пачакай, я ўсё правільна кажу. Біў цябе сягонья муж?

Палута. Цьфу, даруй грахі, ну ня біў.

Лявон. Так. А ўчора?

Палута. І ўчора ня біў.

Лявон. А пазаўчора?

Палута. Вось прычапіўся! І пазаўчора ня біў.

Таня. Біў, мамка. За хустку вось. Успомні.

Палута. Цябе ня пытаюцца.

Таня. Але-ж біў, а ты кажаш...

Палута. Сама ведаю, а ты ня сунь носу, у самой язык ёсьць.

Лявон. Вось яно і добра, што ёсьць. Нацца, біў?

Палута. Ну біў... Што-ж цяпер?

Лявон. І раней біў?

Палута. Ну, дык што-ж, ня стану лгаць, вучыў трошкі.

Лявон. Бачыш ты. І як ён гэта цябе вучыў вась, чаму вучыў?

Палута. Як чаму? Правільнасьці. Што не спадабаецца яму ці вып'е калі... Усё-ж такі гаспадар...

Лявон. Гаспадар... Накштальт, як чын які, Адукацыя, нацца, у яго такая.

Палута. Што гэта?

Лявон. Вучыў, пытаюся,—па кніжцы, ці як?

Палута. Ды ты што, дзіця малое? Як вучыў... Кулаком вучыў.

Лявон. Кулаком? Бач ты, Паўло, ты ня чуў, што гэта за навука такая, што кулаком?

Паўло. Не, ня чуў.

Лявон. Вось яно, маладосьць. Ня чуў. І дзе яму, комсамольцу, такую навуку ведаць?

Палута. Ты што-ж гэта, сьмяяцца з мяне?

Лявон. Які тут сьмех. Гора тут, цётка Палута. А скажы—напэўна цяжка было так вучыцца, мужык ён здаровы?

Палута. Ды ўжо-ж не табе, смаркачу, пара. Як стукне, дык душа ў пяткі.

Паўло. І прыемна?

Палута. Што тут прыемнага? Узрадаваўся. У-у зяркаты! Папрабаваў-бы, дык ведаў... Прыемна...

Лявон. Пагана, нацца, цётка Палута?

Палута. Ды як-жа не пагана? Каму пабіцьце салодкае? Як яшчэ дагэтуль у магілу не загнаў?

Відаць, двужальная нейкая. Пад „пакровы“ так зграбастаў, што каб не Андрэй, то і душа з цела вон. Што і казаць, цяжкая рука...

Лявон. Так, так, цётка Палута. А як ты цяміш, чаму ён цябе біць можа?

Палута. Гаспадар... а потым...

Лявон. Ну, ну?

Палута. Дурныя мы бабы.

Лявон. А чаму дурныя?

Палута. А хто яго ведае.

Лявон. Вось тут яно і ёсьць, ядзяць цябе мухі. Кажы ўжо—дурныя дзеля таго, што вучыцца нам не давалі. А калі цёмная баба, то мужык і зьдзекуецца, як яго левая нага хоча. А была-б ты, баба, з мацнейшай галавой, ты-б і сказала: ты, ядзяць цябе мухі, ня вельмі біся, я таксама чалавек. Вось ён і асьцерагаўся-б.

Палута. Што казаць. Цёмныя мы, гэта праўда.

Лявон. Праўду кажаш! Дык як-жа гэта ты дачку сваю такім-жа шляхам вядзеш, якім і сама з такім горам ішла? Га?

Паўло. Так...

Лявон. Ты пачакай. Як ты дзіцяці свайго не шкадуеш? Яна ў хату-чытальню ідзе, галаву сваю праветрыць, а ты яе за хвост. Куды цягнеш? За сабой? Пастарому? Няўжо і маладым жыць павашаму, падурному? Не, цётка Палута, маладыя ідуць да лепшага жыцьця. І няхай ідуць. Ім больш застаецца жыць, чымся нам. А мы нашым старым жыцьцёвым розумам памагаць ім павінны. А ты Таньку за хвост ад хаты-чытальні. У-у... ядзяць цябе мухі, цьфу!

Палута. Ды ты ня плюйся... Распляваўся. Сама ведаю—маладое малодзіцца. Гаварыць вось добра. А калі бацька адно, а Таня з Андрэем другое. Пры ім гавару адно, а пры Андрэі з Та-

няй—другое, а я, як сава сьляпая—пасярэдзіне. Бацькі шкода. Бачу—зразумець ня можа, а іх таксама шкода. Вось і хаджу. Ды што тут гаварыць! Ідзі, Танечка. Бацька будзе ляяцца. Скарыся ўжо. А там, вечарам, ціханька...

Паўло. Вось дык так. Ну і складна гэта ў цябе! Каб ня бацька ты мне—пазайздросьціў-бы. Угаварыў цётку Палуту.

Зьява 9-ая

Андрэй (уваходзячы). Маці, бацька там шалее. Па сьмерць кажа пасылаць...

Палута. Ну вось, чуеце? Пойдзем, Танечка. А ўсё-ж такі скажу: комсамол—распута.

Паўло. Пачакай, цётка Палута... Ubачыш, якія яны распусьнікі. Танька, прыдзеш?

Таня. Прыду. (Пайшлі).

Лявон. Вось як, ядзяць вас мухі. Шкода Палуту... Сумленная старая... Ды... Пайду. А ты, Андрэй, сварышся з бацькам?

Андрэй. Сваруся, дзядзька Лявон.

Лявон. Аддзяліўся?

Андрэй. Не яшчэ. Ня сходзімся: хату будаваць памагчы ня хоча. А бяз хаты—якое жыцьцё?

Лявон. Та-ак. І што ў вас за спрэчкі? Гаспадарку толькі ладзь ды ладзь. Гуртом вось глядзі як добра—дружна і лёгка. Дык не... Ці бацька тут вінаваты, ці сын... Эха-ха... Ну, пажывем, пабачым. Паўло, чытальню тваю зараз буду абглядаць. Калі што кепска...

Паўло. Дзякаваць буду, калі што разумнае заўважыш.

Лявон. Вось тут і яно. Абгледжу ўсё. А ты, Андрэйка, дарэмна з бацькам так...

Андрэй. А папрабуй з ім інакш!

Лявон. Я-то папрабаваў-бы, а вось ты гачы вельмі, ну, але пажывем, убачым. (Пайшоў).

Паўло. Ня любіць.

Андрэй. Чаго?

Паўло. Дзяльбы. І памойму, Андрэй, правільна, што ня любіць. Кожная дзяльба ў сям'і гаспадарку аслабляе. Вось, напрыклад, у вас: калі агульная гаспадарка—моцная, а дзяльба аслабіць...

Андрэй. Яно то так, сам бачу. Але што рабіць, калі з ім не згаворышся. Дыхнуць не дае.

Паўло. Та-ак... Упарты стары. Але ўсё-ж такі, як-небудзь можна было-б згаварыцца. Трэба ўмець падыйсьці да яго. Ну, яшчэ аб гэтым пагаворым. Як справы ў ячэйцы?

Андрэй. Уся ячэйка за тое, каб зьняць Дзюбу з пасады сакратара. На цябе разьлічваюць.

Паўло. Та-ак... Пабачым... Зайдзеш? (Бярэ кніжкі).

Андрэй. Пакуру.

Паўло. Хутчэй толькі. (Пайшоў).

Дзюба (уваходзіць). Туркіна ня бачыў?

Андрэй. Бачыў.

Дзюба. Дзе?

Андрэй. Тут.

Дзюба. Так. Пайшоў, ці што?

Андрэй. Пайшоў.

Дзюба. Куды?

Андрэй. Туды.

Дзюба. Ты што—толкам і сказаць ня можаш?

Андрэй. А што, устаць перад табой, ці што? Можа пакланіцца?

Дзюба. Ты чаго рызыкуеш? Глядзі, ці ня рана?

Андрэй. Не пагражай.

Дзюба. Пагражаць тут няма чаго, а за падрыў комсамольскай дысцыпліны паляціш пятушком.

Андрэй. Дзе-ж тут падрыў?

Дзюба. Ня бачыш? А гаварыць так са сваім сакратаром ячэйкі, як з невядомым ворагам рэволюцыі,—гэта не падрыў? Што—сакратар ячэйкі павінен перад табой і слова дабівацца, як апошні сучын сын, а ты пры гэтым яшчэ сядзіш? Гэта што табе? Ты думаеш, розныя эсэры і іншая белагвардзейская контра ня сочыць, як прасты член ячэйкі са сваім сакратаром гаворыць? Сочыць, і як сочыць! І робіць з гэтага належныя вывады... А я не дапушчу.

Андрэй. Што ты мелеш? Распусьціў язык, не раўнуючы, як... Вывады—вывады... Каму ты патрэбны?

Дзюба. Ага... Ты так. Запамятаем. Каму патрэбны? Сакратар ячэйкі і не патрэбны? Добра! Гэта яшчэ комсамалец! Добра! Ты не глядзі, што сьведкаў няма. Ня выкруцішся. За такія словы прыціснуць.

Андрэй. Не палохай!..

Зося (з хаты-чытальні). Андрэй, Туркін кліча!

Андрэй. Іду... Прыціснуць, кажаш?

Дзюба. Не паглядзяць!

Андрэй. Пабачым. (Пайшоў).

Дзюба. І бачыць няма чаго.

Зьява 10-ая

Уваходзіць ЗОСЯ

Дзюба. Ты куды?

Зося. Дахаты.

Дзюба. У хаце нячысьцік зьесьць.

Зося. Яго цяпер няма.

Дзюба. Конкрэтна, вёска цёмная. Гэта я да слова, што нячысьцік. Наглядзелася? Нагаварылася?

Зося. Нагаварылася і наглядзелася. Аб усім даведалася.

Дзюба. Вось як! Аб чым даведалася?

Зося. Так табе ўзяла і сказала!..

Дзюба. Сам ведаю. Куды сьпяшаешся?

Зося. Ягор Іванавіч будзе лаяцца.

Дзюба. Ня будзе. Скажы—са мной была.

Зося. А ты яму што за загад?

Дзюба. А можа больш загаду.

Зося. О-ё-ёй!..

Дзюба. Ня ойкай, адчувай, хто з табой гаворыць!

Зося. Адчуваю.

Дзюба. Вось так. Вырасла ты, Зоська. Зусім пасьпела.

Зося. Няўжо?

Дзюба. Ды не „няўжо“, а так точна. Слухай, Зоська, мяне штось да цябе так і цягне, так, здаецца... Ну, прыходзь сягоньня вечарам на сена...

Зося. А чаго я там ня бачыла?

Дзюба. Ня ведаеш?..

Зося. Не.

Дзюба (хапаючы Зосю). Прыдзеш—будзеш ведаць. Пачакай. Чаго ты, дурная, яшчэ круцішся? Другая была-б рада са мной... Бач ты, якая пухкая!..

Зося. Ня руш! Не для цябе.

Дзюба. Дурная ты. Першы хлапец з табой, а ты сарпаеш! Прыдзеш?

Зося. Пусьці ты!.. Скардзіцца буду.

Дзюба. Каму? Для ўсіх я—першы чалавек. Засьмяюць толькі цябе. А прыдзеш—мы з табой там, на сене...

Зося. Ня лапай... (Плюе). Морда паганая!..

Дзюба. Ты плявацца?.. (Мацней хапае). Ты забылася, з кім маеш справу, галазадая! Глядзі,

так плюну, што папомніш! Ня круціся! Кажы— прыдзеш сягонья на сена?.. (Зося плача). А ня прыдзеш—са сьвету зьвяду!.. (Пры апошніх словах уваходзіць Паўло).

Зьява 11-ая

Паўло. Вось дык так! (Зося выбягае).

Дзюба. Ты чаго?

Паўло. Гэта ў цябе што? Комсамольская праца?

Дзюба. Ты цішэй грошкі.

Паўло. Вось яно як? Цішэй, кажаш? Бачыў я ўсялякую дрэнь, а такую спаткаў першы раз.

Дзюба. За абразу адпаведнага работніка...

Паўло. Ну, і дурань-жа ты!.. Ой, дурань!

Дзюба. Загадаваю маўчаць!

Паўло (сьмяецца). Бач, як ты навучыўся! Ты думаеш, што тут ты губарнатар і ўся твая справа—рукі ў кішэні і пакрыкваць, га? Эх, Дзюба! Кепска ты разьлічыў. Комсамол табе такіх правоў не дае.

Дзюба. Можа раскажаш? Павучыш, грамадзянін Туркін, мяне дурнога?..

Паўло. Расказаць магу. Комсамол і кожны комсамалец, а тым больш сакратар ячэйкі, павінен быць прыкладам. Другі хлапец можа чаго і ня ведае, не разумее, а комсамалец павінен ведаць і растлумачыць іншым. А вось такія зухі, як ты, Дзюба, лезуць у комсамол і пэцкаюць яго так, што пасьяля трэба мыць і чысьціць з гадок.

Дзюба. Добра, паглядзім...

Паўло. За такія справы, як цапаць ды гвалціць—судзяць. І будзь спакойны, справы гэтай не пакіну, дзеля таго што з такой свалатой быць у комсамале не хачу. Зразумеў?

Дзюба. Зразумеў, грамадзянін Туркін. Зразумеў, што склочнік ты першы, і ў комсамале табе ня месца.

Паўло. Н-у-у-у?!

Дзюба. Ня нукай, контра паганая!.. Заўтра-ж убачыш. Зьнюхаўся з бандай. Выведу на чыстую ваду.

Паўло. Выведзі, выведзі, а толькі заўтра едзь у валком!

Дзюба. Куды?

Паўло. У валком.

Дзюба. Гэта ты загадаеш, ці што?

Паўло. Навошта! Мая справа маленькая, мне толькі перадаць. На, чытай! (Дае паперку. Уваходзіць Лявон).

Зьява 12-ая

Дзюба (чытае). Зьнюхаліся. Пралез. Мяне, Дзюбу, зьняць з работы!.. Паглядзім, падліза ты паганы!

Паўло. Ну, ты цішэй... Бяз рук.

Дзюба. Добра, паглядзім. Ты яшчэ прыпомніш Базыля Дзюбу! Прыпомніш... (Пайшоў).

Лявон. Што гэта?

Паўло. Нічога. З валкому паперку перадаў. Нэспадабалася.

Лявон. Ты глядзі, Паўле, з ім трэба асьцярожна. Ён чалавек—таго...

За сцэнай хор хлапцоў:

„Шырэй, вуліца, раздайся.

Ў руках ножык з кісьцянем.

Рызыканы мы такія—

Каго хочам—разанём“.

(Можна песьню замяніць другою).

Лявон. Чуеш? За яго гарой...

Паўло. А за мной, баця, сапраўдныя, нашыя, Во як!

ЗАСЛОНА

АКТ ТРЭЦІ

Падворак СЬЦЯПАНА. Проста ўваход у хату. Ганак. Пень. АНДРЭЙ дзесь чуваць сьпявае. Песьня перарываецца стукам сякеры. ГАННА на ганку вылівае з чыгуна памыі.

Зьява 1-ая

Палута (седзячы на пні). Ганна!

Ганна. Што, мама?

Палута. Мамачка мая!.. Месца другога не магла знайсці? Куды ліеш? Да ганку хоць на чоўне пад'яжджай!

Ганна. А куды-ж?

Палута. Куды-ж?.. На бок. І што мне за маладзіца дасталася! Ізноў ліеш?

Ганна. Я думала...

Палута. Што думала? Сказала ўжо. На бок.

Ганна. Усё выліла, у другі раз ня буду.

Палута. А зараз лужа. І што мне за кара, за якія грахі? Чым я правінілася, што мне такую безгаловую нявестку сыноч прывёў у хату?

Ганна. Ну, досыць! Выліла—і выліла. У другі раз ня буду.

Палута. Выліла, выліла... Вочы-б на вас не глядзелі... І што гэта за Андрэйка, ня можа жонкі павучыць! А вучыць цябе трэба.

Ганна. Можа кулаком?

Палута. Мала кулаком—аглобляй трэба. Толькі мілавацца, а да гаспадаркі рук шкода.

Ганна. І няпраўда. І я, і Андрэй ня менш іншых працуем.

Палута. Праца... Ды вашую працу семярым трэба папраўляць. Андрэй па комсамолах ногі б'е ды зубы скаліць, вось і праца.

Ганна. Нашто гаварыць, мамка? Дарэмна гневацца на нас? Падняліся вы ўсе на Андрэя— вось і пілуеце, як пілой. Так і шукаеце, за што прычапіцца.

Палута. Не спадабалася... Даруй, дачушка, што праўду старая дурніца кажа... Маладыя навучыліся, а мы, старыя,—дурні. Ды дзе-ж ужо нам! Вы з мужам і кніжкі чытаеце, і па сходах бегаеце... Даруй, мілая, мне, старой дурніцы...

Ганна. І чаго, мама, прычыпіліся? Бачу, язык пачасаць ахвота. Гэтак кожнага з цярплівасьці можна вывесці. Цярплю, цярплю—ды таксама пачну.

Палута. Пачнеш? Ды што-ж гэта такое, ці не ў валасы ўчэпішся? Цябе, дурную, вучаць, а ты—на...

Ганна. Якая-ж гэта навука? Лаянка. Ты па-добраму вучы. А яшчэ сьвякроў. Цьфу, прападзі ўсё прападам! І калі гэта супачынак будзе? Замучылі!

Палута. Замучылі?—Ты мяне замучыла. Вось Сымон—калі слова скажу яму? Ніколі! А вы з Андрэем ад рук адбіліся. Усё вам нядобра. Зубастыя вельмі. Што? Адварачваешся? Слухаць ня любя? Закруціла хвостом! Не прывыкаць, відаць, хвостом віляць ды зубы шчырыць...

Ганна. Мама... ты так ня маеш права гаварыць! Я табе не патаскуха якая! І пастаяць за сябе магу!

Палута. Што, можа ўчэпішся?

Ганна. І ўчаплюся.

Палута. Ах, ты, паскуда паганая!.. Ды я табе ўсе твае зіркачы павыдзеру! У чыёй хаце жывеш? Га? Хто тут гаспадыня?

Ганна. Агульная хата.

Палута. Ты яе нажывала? Га? Прыбілася! Ды я цябе з патрахамаі выкіну!.. Вочы-б мае не глядзелі на погань такую!

Ганна. Мама, ты глядзі!..

Палута. Пагражаць?! Ды я цябе за валасы ды на вуліцу.

Ганна. Кажу—ня лезь асой у вочы! (Замахнулася).

Палута. Замахнулася? На сьвякроў замахнулася? Ой, божухна, гора-ж маё! У сваёй хаце ды слова не скажы! Дажыла... Ды я цябе зубамі загрызу!.. Я ў сваёй хаце гаспадыня! Я цябе... (Хапае Ганну).

Ганна. Адчапіся, мама! А згінь ты, прападзі!.. (Штурхнула).

Палута (валіцца, крычыць). Забіла, людзі добрыя, забіла!

Зьява 2-ая

Сьцяпан (уваходзіць, а за ім Сымон). Што гэта? Маўчы—ня крычы!

Палута. Ды як-жа ня крычаць!.. Я ёй слова, а яна пятнацаць... Я, кажа, гаспадыня... Дажылі!..

Сымон. Вось як?.. Бацькаўскую волю парушаць?.. Што за народ?!

Сьцяпан (да Палуты). Маўчы!.. ня вый!.. (Да Ганны). Гэта што-ж такое, га? Свабода? Свае парадкі заводзіць? Старшыя табе нішто?!

Зьява 3-яя

Побач паказаўся АНДРЭЙ

Ганна. Ды яна сама... Угаварвала яе... абурылася і не адстае. Прыстала, як смала гарачая.

Сымон. Ого!

Палута. Вось яна як...

Сьцяпан. Гэта сьвякроў—ды смала гарачая? Каму гаворыш? Га? Думаеш? Вось дык ну! Дажыў!.. Савецкія парадкі да мяне ў хату? Калі там дзе дазваляюць маладым выходзіць з волі бацькоў, дык я не дапушчу. Вось як... Прасі прабачэньня!

Ганна. За што?

Сьцяпан. За непакорлівасьць.

Ганна. Дзе-ж тут непакорлівасьць? Я толькі сказала, што на Андрэя дарэмна нападае.

Сьцяпан. Прасі прабачэньня!

Сымон. Дзе-ж ёй! Гордая вельмі. Ад Андрэя набралася ў комсамоле...

Ганна. А табе што трэба? У-у... падліза! Пад'яжджаеш!

Сымон. Ды што-ж гэта такое? Усіх лае ні за што, ні пра што!

Сьцяпан. Маўчы!.. Ну?

Ганна. Што?

Сьцяпан. Прасі прабачэньня!

Ганна. Ня буду.

Сьцяпан. Ну, я цябе абламаю... (Хапае Ганну). Ідзі сюды!

Ганна. Пусьці!..

Сьцяпан. Ідзі, кажу!

Андрэй. Кінь, бацька!.. Кінь, ато аглоблі дастанеш!

Сымон. Ого! Вось дык сынок! Значыцца, пановаму?

Сьцяпан. Аглобляй бацьку? Божухна! Сьвет перавярнуўся. Гэта што-ж? Ды я цебе ў магілу!..

Андрэй. Ня лезь, не падыходзь, бацька!.. не даводзь!..

Сымон. Андрэй, брат Андрэй!.. Дзе ў цябе сорам? На бацьку свайго, на бацьку руку падняў!

Андрэй. Маўчы, ліса!.. Брат яшчэ... Ведаю, куды гнеш. Захапіць табе ўсё аднаму хочацца... у-у, погань!

Сьцяпан. Бяры яго, Сымон... бяры!

Сымон. У магілу цябе і... (кідаецца).

Палута. Ратуйце, людзі, ратуйце! Што-ж гэта я нарабіла!.. Божа мой!

Ганна. Давяла! У-у-х, жыцьцё сабачае!

Зьява 4-ая

Клык (прыбегшы, раздымае). Дзядзька Сьцяпан... Сымон Сьцяпанавіч... Андрэй Сьцяпанавіч!.. Апамятайцеся... Сямейны разлад.. Што здарылася?

Сьцяпан (робіць від—нічога, усё ў парадку). Ягор Іванавіч, пашанота! Так, ведаеш, таго... буйная размова, а так нічога... усё ў парадку. Палута, табурэцік!.. (Палута пайшла).

Клык. Дзякую. Не надоўга. Пастаю. За што пасварыліся?

Сьцяпан. Нічога, так... сямейнае... Ідзі, Сымон... Добра... Потым... (Сымон пайшоў. Ганна адыходзіць і слухае). У сям'і бывае, так сказаць.

Клык. Залатыя словы! А ўсё-ж такі няпрыемна.

Сьцяпан. Ды прыемнага мала.

Зьява 5-ая

Палута (з табурэцікам). Сядайце, Ягор Іванавіч!

Клык. Вельмі дзякую. Дарэмна турбаваліся. (Сядае).

Палута. Дый што ўжо тут! Сядайце! (Пайшла).

Клык. З Андрэем, ці што?

Сьцяпан. З ім. За жонку. Непакорлівасьць.

Клык. Гэта праўда. Залатыя вашы словы. Моладзь стала непакорлівай. Гэта ўжо вядома.

Сьцяпан. Што вядома? Душа не на месцы, Ягор Іванавіч. З рук усё валіцца. Як сыны падрасьлі, дык і пайшло. Сымон вось нічога. Бацькаўскай волі трымаецца, а вось Андрэй—хоць кол на галаве чашы!

Клык. Та-ак.

Сьцяпан. Ажаніў. Думаў—абразуміцца. Не. І жонка папалася—зуб за зуб з усімі. Якраз пара! Бяда!

Клык. Праўда. Залатыя словы. Чыстая бяда. А чаму? Скажу проста—Туркін вінават. Як зьявіўся гэты Туркін, пастухоў вырадак, ну і пайшло. Усіх круціць.

Сьцяпан. Ён. Гэта праўда, Ягор Іванавіч, Паўло гэты як прыехаў, дык Андрэй зусім ад рук адбіўся. Ды што Андрэй! Тацяны не пазнаць! Бацька ёй—цьфу! і ўсё. Але пачакай!

Клык. А што?

Сьцяпан. Дабярэмся. Такіх рызыкантаў шмат было. Зьнішчылі. Век жылі, а цяпер мяняць? Вось ім—выкусі!

Клык. Залатыя вашы словы. Як гаворыцца—выкусі. Хе-хе-хе! І дзівак ты, дзядзька Сьцяпан! Выкусі. А цяжка. Вось гэты Паўло што нарабіў? Замуціў хлапцоў, дзяўчат, а цяпер і ходзіць,

сьмяючыся. А дзе на яго ўправа? Управы вось не знайсці. Хату-чытальню адчыніў, дый вучыць, але і на нешта іншае таксама дае адукацыю. Вось і завіруха. Адна надзея, што можа паміж сабою незгавор. Базыля Дзюбу скінуў, а сам на яго месца меціць.

Сьцяпан. Няўжо?

Клык. Ды як-жа? Але Базылю таксама пальца ў рот не кладзі. Заўтра ў горад едзе, каб, значыцца, у горадзе на выканком націснуць. У іх і пойдзе баталія!

Сьцяпан. Вось-бы перагрызьліся ды загінулі!

Клык. Толькі і надзеі. Та-ак. Ну, як наконт справы?

Сьцяпан. Гэта якой?

Клык. Няўжо забыліся?

Сьцяпан. Гэта наконт Тацяны?

Клык. Так, так. Я гэтую думку не пакідаю. Парадніцца з вамі, проста кажу,—гэта мае мары.

Сьцяпан. Ды ці-ж я... Згодзен, хоць зараз.

Клык. Не, не, дзядзька Сьцяпан. Гэта ўсё трэба асьцярожна. Тут усё трэба ціханька, каб не папсаваць. Мне згода ваша...

Сьцяпан. Ды згода мая, калі хочаш, хоць зараз...

Клык. Вось яно і добра... вось і добра... (Аглядаецца навакол. Ганна хаваецца). Скажы, магу я на цябе спадзявацца?

Сьцяпан. Заўсёды, як на самога сябе!

Клык. Вось у чым справа. Прышоў час асьцярожна абмазваць. На цябе млын арандаваць трэба. Гэты Паўло разьнюхаў і на Дзюбу ўзьеўся, і ўсё за гэтую арэнду. Але мы яго як-небудзь... Кулак я?—Добра. Ты мужык працавіты. Са мной быццам ніякіх спраў няма. Сам па сабе арандуеш. Вось як.

Сьцяпан. Але-ж мне аднаму ня справіцца.

Клык. Нашто табе аднаму? А я для чаго? Грошы дам я, а ты толькі расьпішыся. Табе дадуць. А там памаленьку, паціханьку ўсё абстаюем, і млын да сваіх рук прыбярэм. Каб так— можа ня варта было-б і гаварыць, але цяпер, як, можна сказаць, парадніліся, то можна. Так. А далей справу паставім на славу. Ну?

Сьцяпан. Як-жа будзе?

Клык. Ты ў млыне быццам арандатар, а я дарадчык. Ты толькі заяві, што хочаш арандаваць, а там будзе відаць. Ну?

Сьцяпан. Добра... Як радня?

Клык. Ну, добра! Значыцца, па руках?

Сьцяпан. Па руках.

Клык. А цяпер правядзі мяне трошкі.

Сьцяпан. З ахвотай.

Клык (ідучы). А Паўло—гэта няшчасьце наша. Прынесьлі яго чэрці на нашую галаву! (Пайшлі).

Зьява 6-ая

Ганна (прыбегла). Андрэй, Андрэйка!

Андрэй (за сцэнай). Што там? (Уваходзіць).

Ганна. Клык да Танькі сватаўся і бацьку на арэнду млына падгаварваў.

Андрэй. Як гэта?

Ганна. Ты, кажа, дзядзька Сьцяпан, бяры млын, а я дам грошы. Радня, кажа, мы цяпер.

Андрэй. Вось погань!

Ганна. А Дзюба заўтра ў горад едзе.

Андрэй. У партыйны камітэт?

Ганна. Ня ведаю. Клык так і сказаў: перагрызуцца гэтыя комсамольцы.

Андрэй. Добра. Цяпер так. Каня запрэгчы раненька. Трэба скончыць. Ты бяжы да Паўла.

Напэўна, ён у хаце-чытальні. Усё яму раскажы.
А я да яго потым зайду. Бяжы!

Ганна. А ты вось...

Андрэй. Што?

Ганна. З бацькам дагаварыся. Сам бачыш,
жыць разам нельга.

Андрэй. Добра. Дагаваруся. (Ганна пайшла).

Зьява 7-ая

Палута (уваходзіць, сядзе, плача. Дзесь чуваць
песня).

Таня (уваходзіць). Мамка, плачаш? Чаго ты?

Палута. Нічога.

Таня. Ад нічога—нічога і ня бывае. Ну? Ну,
давай вочы вытру. Ізноў што-небудзь здарылася?

Палута. Здарылася.

Таня. Што?

Палута. З Андрэем, з Ганнай.

Таня. Ну?

Палута. Чуць не пазабівалі адзін аднаго.

Таня. Бацька?

Палута. Ён і Сымон... ды на Андрэя. (Плача).

Таня. Ты скажы толкам... Вось дык сьлёзы!

За што завяліся?

Палута. Я вінавата.

Таня. Ну вось!

Палута. Ды ці-ж я хацела? Цэлы дзень Сымон
у вушы бубніў: Андрэй і Ганна—гэта не работнікі
ў хаце і непаслушныя, тое ды сёе. Душу выматаў.
Вышла я, а Ганна з чыгуна вадзі вылівае. Ну, ска-
зала... Вось і пайшло... Пачалі сварыцца, а потым...
І зашто такая кара божая? І што гэта за жыцьцё?

Таня. Ты пачакай... І што-ж, пабіліся?

Палута. Клык перашкодзіў. А то-б, ня ве-
даю, што было. Ну, што мне рабіць? Андрэй сваё,
Сымон з бацькам—сваё. Што рабіць, што чыніць?

Таня. Нічога. Пачакай—пераменіцца.

Палута. Охо-хо! Што тут пераменіцца? І за якія грахі ўсё гэта?.. Памерці-б лепш.

Таня. Навошта так гаварыць! Зараз цяжка, а потым стане лепш.

Палута. Ня будзе мне лепш. Танечка, родненькая мая, баліць у мяне сэрца! Вы паміж сабою б'яцесья, а дастаецца мне. Шкода мне вас... Усе вы мае... Усе... А выходзіць, быццам я для вас лішняя. Усё хачу, каб лепш, а выходзіць горш. Ну чаго вы з Андрэем хочаце? Чаго?

Таня. Чаго? Адразу і ня скажаш. Ну, хочам, каб вальней было. Раз мы ўжо вырасьлі—каб часамі запыталіся нас, што і як. Калі што няправільна, мы думаем, растлумачыце. Не пастарому жыць хочам, а пановаму.

Палута. Глупства гэта. Вы яшчэ жыцця ня ведаеце... А мы пражылі.

Таня. Мамка... А калі ўсё паіншаму пайшло. Можа вы і правільна пражылі, дык цяпер паіншаму трэба. А вы прывыклі пастарому—і годзе. Ну, а мы ня хочам. Вось раней ткалі дома, а цяпер—фабрычнае. Няўжо і хадзіць у дамаатканым? Трэба як лепш.

Палута. Лепш... А ўсё-ж такі жыла, думала—на старасьці год супакой... вырастуць... І вось...

Таня (ласкава). Супакойся, мамачка. Ня ірытуйся толькі—і ўсё добра будзе. Ну, уставай! Досыць сумаваць. Трэба адпачыць. Пойдзем!

Палута. Пойдзем, Танечка, пойдзем, дачушка... родненькая.

Таня. Нічога, мамачка, усё пераменіцца. (Выходзяць. Таня вяртаецца адна).

(Чутна песьня ці музыка)

Зьява 8-ая

Ганна (уваходзіць). Таня!

Таня. Я.

Ганна. Даўно ў хаце?

Таня. Не.

Ганна. Чула, што тут было?

Таня. Чула. І чаму ты ня стрымалася?

Ганна. Ды я і так цярпела, цярпела... З рукамі палезла, ну і адштырхнула.

Таня. Бяда! (Супынак).

Ганна. Я хачу табе нешта сказаць...

Таня. Ну?

Ганна. Клык ізноў да бацькі падлізваўся.

Таня. Сватаўся?

Ганна. Якое сватаўся!—быццам ужо ўсё скончана, толькі, кажа, трохі пачакаем.

Таня. Няхай чакае. Дачакаецца царства нябеснага.

Ганна. А бацька так і кажа,—хоць зараз.

Таня. Няхай. Цяпер я не баюся... Калі што якое,—кіну ўсё і пайду ад іх.

Ганна. Ого!.. З кім-жа гэта?

Таня. Паглядзім,—ня ведаю.

Голас Палуты. Ганна!

Ганна. Іду.

Таня. Ты ня злуй яе.

Ганна. Ведаю.

(Чуваць песьня ці музыка).

Зьява 9-ая

Паўло (крадзеца, палохае Таню). Дзяржы!

Таня. Ой, Паўлік, вось трахну зараз!

Паўло. Ого!.. трэба адыйсьці. (Здалёк). Тацяна Сьцяпанаўна, што чуваць?

Таня. Нічога.

Паўло. Сухая размова. Добрая пагода стаіць.

Таня. Добрая.

Паўло. Ізноў ня тое. Песьню пяюць. Музыка.

Таня. Ды ну цябе, Паўлік! Ідзі сядай.

Паўло. Ага!.. Вось так і трэба. Толькі пачакай. Я да Андрэя. Дзе ён?

Таня. Пакліч.

Паўло. Андрэй!.. Го, Андрэй!..

Зьява 10-ая

Андрэй (уваходзячы). Чаго крычыш?

Паўло. Ня крычу, а клічу. Здароў! Што здарылася?

Андрэй. Ганна казала?

Паўло. Казала. І гэта праўда?

Андрэй. Вядомая рэч. Ты для Клыка і Дзюбы вялікая перашкода на іх шляху. Вось і кумекаюць.

Паўло. Няхай кумекаюць. Значыцца, Дзюба ў горад едзе?

Андрэй. Відаць, так. А самае галоўнае, Паўло, што Клык—гэта свалата. Ён думаў зрабіць з бацькам нахштальт таварыства адносна арэнды млына, а як убачыў, што яму будзе перашкода,—павярнуў пайншаму, бацьку абкручвае: ты, вась, дзядзька Сьцяпан, арандатар. Вось як. І вась Тацяна тут, пры ёй кажу—напэўна жаніцца з ёй хоча, каб спрытней бацьку абкруціць.

Паўло. Пачакай, пачакай. Зразумеў. Бацька арандатар, а Клык за яго сьпіной да рук млын прыбарэ. Выкусі, мілы! Заўтра еду ў партком. Усё выведу на чыстую ваду і ў выканком зьлётаю. А Таню... Гм... Ты, як Танька, напэўна так і рвешся выйсьці за Клыка?

Таня. Чакаю, не дачакаюся... Каб ён здох, ваш гэты Клык!

Паўло. Ай, ай, ай!.. Ікнулася яму, напэўна. Э-эх, Танечка, зубамі вырву! (Хоча абняць).

Андрэй. Мне можна пайсьці?

Паўло. Табе? Ня варта, Андрэй. Ты свой хлапец. Як ты думаеш, Танька, га?

Таня. Табе ўсё сьмяшкі, а нам вось як?

Паўло. Гэта з бацькам? Пустая справа!

Андрэй. Чужую бяду рукамі разьвяду.

Паўло. Дарма, Андрэй. Я ўсё думаю, як лепш. І чым больш аб вас я думаю, тым больш зразумела мне робіцца. Вам у сям'і трэба зрабіць парадак. Табе і Тацяне.

Таня. Лёгка сказаць. А як?

Паўло. Вам пачаць трэба. Што ты так глядзіш?

Таня. Так.

Паўло. Ты ня віляй. Бачу, не спачуваеш?

Таня. Дык як-жа спачуваць? Пачаць, кажаш? Ды мы ўвесь час прабуем. А ён упёрся і не здаецца. Вось прыстане цяпер да мяне—ідзі за Клыка. Што тады? Не пайду, а бацька выганіць з хаты. Куды і што тады?..

Паўло. Куды?.. Гм... Вось табе і зарубіна! Але якая тут зарубіна?—Да мяне.

Андрэй. Во. Раз-раз—і канец.

Таня. Ашалеў! А ты-б запытаўся, ці згодна я?

Андрэй. Вось дык спрытна!

Паўло. Вось дык зарубіна!.. Андрэй, як-жа гэта так? Таня! Няўжо праўда? Крыўда мне, вельмі крыўда!

Андрэй. Вось дзіўны!.. Ну і дзіўны!.. Ну і Паўлік!.. Лжэ яна.

Таня. А цябе, Андрэй, ня пытаюцца.

Андрэй. А што-ж? Раз бачу—хлопца чмуціш, а сама толькі аб ім і марыш. Ды ты ня

сарпай. Праўда, Паўлік, калючка яна, а толькі ўсё аб табе.

Таня. Андрэй, вось трахну зараз!..

Паўло. Пачакай. Ну, Танька, Андрэй праўду кажа?

Андрэй. Мая тут справа—старана. (Пайшоў).

Таня. Ня ведаю.

Паўло. Любіш?

Таня. Ах ты!.. (Цалуе).

Сьцяпан (уваходзіць). Гэта што?

Паўло. Нічога... Усё ў парадку.

Сьцяпан. Хто дазволіў?

Паўло. Што?

Сьцяпан. Тое... Дзяўчыну лапаць!

Паўло. Яна дазволіла, дзядзька Сьцяпан.

Сьцяпан. Гэта што-ж? Таня, ідзі ў хату!

Паўло. Таня, пачакай!

Сьцяпан. Каму кажу?!

Паўло. А ты, дзядзька Сьцяпан, ня крычы. Людзі сьпяць—разбудзіш.

Сьцяпан. Ды што-ж гэта такое? Га? Хто тут гаспадар?

Паўло. Вы, дзядзька Сьцяпан.

Сьцяпан. Чья дачка?

Паўло. Твая, дзядзька Сьцяпан.

Сьцяпан. Ну?

Паўло. Усё ў парадку.

Сьцяпан. Як гэта?

Паўло. Сядзелі, вось, гаманілі, вырашылі жаніцца. Вось і ўсё.

Сьцяпан. Вон, паганец!

Паўло. Дзядзька Сьцяпан, пачакай!..

Сьцяпан. Каб Тацяна, ды за такога бадзяку, комсамола, пасабачаму!..

Паўло. Вось гэта ты дарэмна...

Сьцяпан. Ня вучы! Танька, у хату!

Таня. А што мне там?

Сьцяпан. Гэта што яшчэ? Бацька я табе ці не? (Хапае). У хату!..

Таня. Паўлік!

Паўло. Дзядзька Сьцяпан, кінь, кепска будзе!.. Каму кажу?

Сьцяпан. Гэта мне? Гаспадару? Бацьку?

Паўло. І гаспадару і бацьку. Што азьвярэў? Падобраму з табой гавару,—ня хочаш, буду гаварыць пайншаму. Пальцам зачачі Таньку—у міліцыю пападзеш. Зразумеў? Закону няма цяпер, каб мог бацька зьдзеквацца над дзецьмі.

Сьцяпан. Распушта, значыцца—такі закон?

Паўло. Ніякай распусты няма, і свавольнічаць таксама няма права. На добрае, што на карысьць усіх—вучыць можаш, але толькі не кулаком. Вось як.

Сьцяпан. Паглядзім... Танька! Чуеш, што я кажу?

Таня. Чую.

Сьцяпан. Пойдзеш у хату?

Таня. Калі будзе трэба—пайду.

Сьцяпан. Галаву скручу!

Таня. Не чапай! Ты што-ж хочаш? Каб самахоць пайшла? Тады пайду.

Сьцяпан. Праклянуду!

Таня. Пракляцьце за справу можа і мае сілу, ды і то невядома. А так—пустыя словы, а потым—няма за што і праклінаць.

Сьцяпан. Гэта што-ж такое, га? У вачох пацямнела. Усё перавярнулася. Сьвет пайншаму. (Апусьціўся на табурэцік). Добра. Няхай так. Ідзі ў хату, я ня буду чапаць. А ты, комсамол, ідзі, не даводзь да граху. Ня пойдзе ў хату—кепска будзе. Не даводзь да граху. Ня буду чапаць.

Паўло. Ня будзеш?

Сьцяпан. Сказаў!..

Паўло. Добра. Бывай, Таня!.. Калі што...

Таня. Ведаю. (Ідзе ў хату. Паўло выходзіць).

Сьцяпан. О, божа, калі ты ёсьць! За што? Усё з рук валіцца. Хто гаспадар? У сваёй хаце ня маю права... Як-жа гэта? Га? Чаму так? За што? Дажыў! Гадаваў, карміў, паіў, і ўсё ўверх дном. (Задумаўся).

(За сцэнай песьня ці музыка).

Зьява 12-ая.

Лявон (уваходзячы). Сьцяпан!

Сьцяпан. Хто тут?

Лявон. Я.

Сьцяпан. Лявон?.. Што табе?

Лявон. Сьвіньню тваю ў Пінчука пакінуў...

Апарасілася. Прысьпела, нацца...

Сьцяпан. Ну-у? Колькі?

Лявон. Дванаццаць.

Сьцяпан. Та-ак!.. Толькі і радасьць — ня радасьць.

Лявон. А што?

Сьцяпан. Сына твайго я дзякаваць павінен, во што!

Лявон. Няма за што яго дзякаваць...

Сьцяпан. Ды ты што, ня бачыш? Што навокал робіцца? Га? Усю моладзь замуціў. Супроць бацькоў пайшлі. Вось што нарабіў твой Паўло. Комсамол... Разумны вельмі. Гэта ня жарт, што ў мяне ў хаце робіцца! Андрэй з калом на мяне. Таня зьнюхалася з ім...

Лявон. Ну? Бач ты...

Сьцяпан. Чаго радавацца?

Лявон. Як ня радавацца? Маладое расьце!

Сьцяпан. А па чыёй волі жыве?

Лявон. Гэта глупства. Па сваёй волі і жыве, і добра.

Сьцяпан. Распусту рабіць, гэта добра? Бога ў іх няма. На старых пляваць. Патураць гэтаму? Памру, а не дазволю. І не кажы мне. Ідзі! Ну-дзіць мяне.

Лявон. Нудзіць, кажаш? Шкада мне цябе, Сьцяпан... А толькі... Ды ты пачакай, я зараз пайду. Дай толькі да канца скажу. Няправільна ты глядзіш на справы. Вось ты кажаш—маладыя. Ну хоць мой Паўлік—бога, кажа, няма. Яно можа ім здаецца, што няма. А мы яго бачылі?..

Сьцяпан. Бог нявідзімы.

Лявон. Няхай так. Ці-ж я спрачаюся? Ты так, а другі інакш. Ты молішся, а я—не. Разбірацца трэба і, калі я, прыкладам, ня веру, ці твой Андрэй, дык ці-ж яго кулаком гнаць да твайго бога? Няхай яго бог наставіць, калі кніжка зьбіла з дарогі. Нябось, не наставіць! Старых, кажаш, не шануюць маладыя? А што мы зрабілі, каб вельмі шанавалі нас? Ды апрача п'янства, усялякай недарэчнасьці ды як кепска зямлю абрабляць—у нас нічога не навучыліся. А той стары, які справядлівы ды разумны, у яго і малады можа павучыцца. Часы мяняюцца. І жыцьцё мяняецца. Калі, напрыклад, мы з табою, Сьцяпан, хлапчукамі былі, чыгункі і ня было відаць. А цяпер і чыгункі, і на паветры лятаюць. Ці-ж добра будзе цяпер, калі па чыгунцы езьдзяць, а маладых прымусяць пехам хадзіць? Не, гэта нядобра. А помніш, раней былі старыя, якія называлі чыгунку „антыхрыст“, а мы, маладыя, сядалі і ехалі. Нас ляялі, а потым і самі паехалі. Дык гэта я да таго, што моладзь іншы раз во як разумеюць, што і да чаго. Праўда, у жыцьці бываюць памылкі... Вось тут-бы нам, старым, і дапамагчы. І проста

кажу табе, Сьцяпан, паважаць адзін аднаго трэба, як маладым старых, так і нам, старым, маладых. Вось яно і будзе добра. Ты вось з-пад сваёй улады Тацяны і Андрэя ня хочаш выпусьціць,— а што, калі праўда ды на іх баку? Ты вось памрэш, а ім жыць. Нядобра тады будзе, нядобра! Вось як. Гэта я ўсё да таго, што ты вельмі на Паўліка. Паўлік у мяне хлопец—што трэба! І жыву вось я з ім душа ў душу. Шануе ён мяне і любіць. Вось табе і комсамол. А ты кажаш—кепскі. А ў цябе Андрэй уцякаць хоча. Вось тут і разумей!

Сьцяпан. Та-ак. Складна.

Лявон. Ды ўжо як магу. Бывай пакуль!(Пайшоў).

Сьцяпан (задумаўшыся). Вось яно, жыцьцё!..

Зьява 13-ая

Андрэй (уваходзячы). Баця!

Сьцяпан. Ну?

Андрэй. Я канчаткова аддзяліцца хачу.

Сьцяпан. Вырашыў, знача?

Андрэй. Ды ўжо так. Ніяк нам ня жыць сумесна... Ты мне даруй! Пакрыўдзіць не хачу. Толькі не згаварыцца нам. Я сваё, а ты—сваё.

Сьцяпан. Нажываў, зьбіраў у адно месца, а цяпер расьцягваюць.

Андрэй. Ды ўжо так. І потым, каб хату памаглі пабудаваць, ато прыдзецца і ў суд ісьці.

Сьцяпан. Так. Эх, Андрэй, Андрэй! Так такі і не застанешся?

Андрэй. Не. Хацеў-бы, ды не магу.

Сьцяпан. Ну, тады... Што-ж... Добра. (Плача). Дзяліся...

(Песьня ці музыка)

ЗАСЛОНА

АКТ ЧАЦЬВЕРТЫ

Акругком. Плякаты. Стол. Над сталом надпіс „Адказы Сакратар“. Тэлефон.

Зьява 1-ая

Комсамолка (у тэлефона). Так. Акругком. Што? Адказнага сакратара няма. Лектара, таварыш, сягонья даць ня можам. Таварыш, трэба загадзя заяўляць. Ведаеце, што па комсамольскай лініі лектароў—кот наплакаў... Кот наплакаў... Незразумела? Га? Гэта такі выраз, мала, значыцца, лектароў. Каго прыслаць? Ката? (Рагоча). Звар'яцеў, гэта я кажу, кот наплакаў—мала лектароў, а вы—ката прыслаць... Няма ў нас такога. Ня можам так. Кампанію праводзіць сабраліся даўно, дык трэба было загадзя затрэбаваць лектара. Надалей трэба загадзя папераджаць. Так. Так... Трэба прывучацца да арганізацыі.

Зьява 2-ая

Комсамалец (у дзвярях). Кіраўнік спраў... Каця, Каця!

Комсамолка. Зараз. (У тэлефон). Так. Так... Ну, дык вы пазванеце яшчэ, таварыш. Адсэк хутка прыдзе. (Вешае трубку).

Комсамалец. Ды ідзі ўжо ты, піонэры тут!

Комсамолка. Адчапіся! Што там?

Комсамолец. Піонэры—опозыцыя ў іх. З камандзірам не паладзілі.

Комсамолка. Дык яны не па таму адрасу.

Комсамолец. Бунтуюцца.

Комсамолка. Ну, добра. (Бяжыць. Звоніць тэлефон. Перастае).

Зьява 3-яя

Дзюба (уваходзіць). Нікога... Дзе-ж Янка? І ніхто ня ведае... Рука ўсё-ж такі. Свой хлапец. Так можа справа праваліцца. (Званок). Вось чэрці, нікога! Разьбегліся ўсе. Організатары! Нізавы работнік, як сабака, круціся, тут справы, а яны гуляюць. Цьфу! (Званок). Заткніся ты... (Званок). Тррр! Выкусі вось! (Званок). Цьфу, прорва! (Бярэ трубку). Слухаю. Што? Які колектыў? Ніякага колектыву тут няма. Акругком тут. Што? Я гавару. Хто, хто... Я, Дзюба, сакратар ячэйкі. Так, адказны. Што? Ды гэта ўсё роўна. Усе мы адсэкі. Што? Рэгля... як? Рэглямант? Ага. Валяй яго. Чаго, куды? Ды што ты прыстаў? Прыяжджай сюды—даведаешся. Так... так... (Вешае трубку). Фу ты... Разьбегліся, чэрці, а тут за іх працуй.

Зьява 4-ая

Комсамолка (уваходзіць). Ты чаго, таварыш?

Дзюба. А я па справах да таварыша сакратара.

Комсамолка. Па якіх справах?

Дзюба. Па справах ячэйкі.

Комсамолка. Фабрычнай?

Дзюба. Вясковай.

Комсамолка. Пачакаць прыдзецца, таварыш. Сягоньня ў нас гарачы дзень. Чырвонафлётцаў

выдзяляем. Кампанія па Мопру, падрыхтоўка да з'езду—запарыліся ўсе. Усе ў разгоне. Пачакайце, хутка прыдзе.

Дзюба. Пачакаць можна.

Комсамолка. Ну, як у вас справы?

Дзюба. Дзе?

Комсамолка. На вёсцы, у ячэйцы?

Дзюба. А-а... Нічога—працуем. Цяжка, праўда, сьвядомыя адносіны панізіліся, а так нічога.

Комсамолка. Якія адносіны?

Дзюба. Так сказаць, наогул. Ну, але я іх прыкруціў. Усялякую контру пад ліквідацыю падагнаў. Адчуваюць. А вось ня ведаеш, дзе зараз Янка Круглы?

Комсамолка. Круглы? Гэта ня той, што за п'янства выгналі?

Дзюба (настаражыўся). А я ня ведаю. Прасілі даведацца—ці ёсьць такі, вось, Круглы?

Комсамолка. У нас больш Круглага тут няма. У акругкоме працаваў?

Дзюба. Здаецца, так.

Комсамолка. Тады гэта той самы. Кіраўніком спраў быў. Я на яго месцы.

Зьява 5-ая

Комсамалец (у дзвярах). Каця!

Комсамолка. Ну?

Комсамалец. Сьцяг прынеслі. Прыняць трэба!

Комсамолка. Іду. Пасядзеце тут. (Пайшла).

Дзюба. Пасяджу. Вось дык штука! Выкінулі Янку. Вось табе і рука! Тут цяпер трымай, Базыль, вуха на тысячу дзвьесце! Ну, давёў Туркін! Добра. Я табе закажу паніхіду. Папомніш Базыля Дзюбу!

Зьява 6-ая

Адсэк (уваходзіць). Здароў! Да мяне?

Дзюба. Так.

Адсэк. Добра. Зараз паталкуем.

Голас комсамолкі. Можна?

Адсэк. Давай, заходзь.

Зьява 7-ая

Комсамолка. Вось запіска. Просяць адказ.

Адсэк (чытае). Ага. Добра. Скажы—можна.

Ну, давай, сядай. Адкуль?

Дзюба. З Круч.

Адсэк. Вось як?.. Далёка! Чаго прыехаў?

Зьява 8-ая

Уваходзіць ТУРКІН. Ціха сядзе ззаду. ДЗЮБА яго ня бачыць.

Дзюба. Проста такі ня ведаю, як і пачаць? Такая справа. Важная справа. Адно слова—контра.

Адсэк. Вось як? А ты пачні, абы праўда была, а там як-бы ні пачаў, усё добра.

Дзюба. Праўда? Ды я за праўду здохну, а вось пачаць не магу—цяжка мне. Увесь час, можна сказаць, на варце комсамольскай дысцыпліны і раптам... На табел!.. Банда напірае.

Адсэк. Што? Гэта здорава!

Дзюба. Ды як-жа. Жылі ціха, спакойна. Я, можна сказаць, сакратар, на варце ячэйкі, усе сілы палажыў на КІМ у міжнародным маштабе, і раптам зьявіўся Туркін, якога па недарэчнасьці хатнікам прызначылі. Завёў такую бузу гэты Туркін, што ўсе мае справы ўверх дном. Поўны падрыў.

Адсэк. Вось як? Гэта кепска.

Дзюба. Яшчэ-б ня кепска. У нас там усялякія эсэры пад маскай СССР шмыгаюць—мы, знача, за ўладу. А я, сакратар, цвёрда на варце, усіх іх заўважыў і запісаў. Калі што якое—дыхнуць не даваў. І ўсе баяліся. А гэты самы Туркін прыехаў і самую што ні на ёсьць бузу падняў. У ячэйцы моладзь падгаварыў, якія несвядомыя і супроць дысцыпліны зуб востраць, накшталт, Андрэя. Так. Падгаварыў іх і ў валком злётаў, там нашаптаў і мяне, Базыля Дзюбу, ачарніў... (Ілжыва плача). Я шчыра СССР'у служыў—і на!.. Сволач!..

Адсэк. Вось табе і на! Чаго-ж раўці?.. Не маленькі.

Дзюба. Ды як-жа не раўці, калі беззаганна кіраваў руль, можна сказаць, у міжнародным маштабе. Каго ні запытайся, кожны скажа, што гэты самы Туркін—першы бузацёр. Работу псуе і зрывае. Ячэйку ўсю разбурыў... І ўсім проста кажа: Акругком нічога не разумее, дзеля таго, кажа, Янку Круглага ўбралі.

Паўло. Ілжэш!

Дзюба (ускочыў). Га? Туркін?

Паўло. Як піць. Спрытна сьпяваеш, мілы! Сьпявай далей, паслухаю і я, паміж іншым...

Адсэк. Ну і што-ж далей?

Дзюба. Далей... Далей што-ж... Проста кажу, склочнік Туркін і ўсю работу сарваў.

Паўло. А ну, дай сказаць!

Адсэк. Кажы.

Паўло. Шмат языком трапаць ня буду. Проста вось: у ячэйцы работы ніякай, уся ячэйка развалілася. Павагай у сялян не карыстаецца, глядзяць на ячэйку, як на заразу, і за ўсё гэта вінават Дзюба.

Дзюба. Ды я...

Адсэк. Пачакай.

Паўло. А як ён да таварышоў з ячэйкі адносіцца! Проста—сорам! Перад усімі нос задзірае во як, да ўсёй моладзі на сяле ў яго адзін падыход: „я—сакратар ячэйкі—маўчаць!“, а чуць хто што-небудзь,—таму пагражаў, куды Макара цялят не ганяў. Ці-ж гэта можна так трымаць сябе сакратару ячэйкі? Га?

Дзюба. Склочнік... Язык бяз косыці.

Паўло. Так. А ну давай пойдзем на сяло! Хочаш, запытаем, ці ня ты на Андрэя з кулакамі лез, ці ня ты з рознымі хуліганамі самагон глушыш, ці ня ты Зоську лапаў перад хатай-чытальняй?

Дзюба. А табе завідна—самому ахвота?

Адсэк. Ого!.. Ты, я бачу, хлапец з языком!

Дзюба. А што мне маўчаць? Ён языком трэпле, а я маўчаць буду?

Паўло. Чуеш ты, гавары, ды ня вельмі!

Дзюба. Падумаеш, спалохаўся такіх!

Адсэк. Досыць, Дзюба. Што можаш адказаць Туркіну?

Дзюба. Што магу?—Сволач ён і склочнік.

Адсэк. Гэта я чуў. А па абвінавачваньнях, якія ён выставіў, праўда гэта?

Дзюба. Ды ці мала плявузгаюць? Наслухаўся ён. Усе ворагі і контра, так і мяркуюць ачарніць.

Паўло. А хто ворагі?

Адсэк. Пачакай, Туркін. Дык патвойму, Дзюба, Туркін ілжэ?

Дзюба. Ілжэ.

Адсэк. Так. Ну, а ты што дабавіш, Туркін?

Паўло. Дабавіць? А ну, скажы, Дзюба, ці ня ты гэта памагаў Клыку сялян абкруціць і яму ў арэнду млын аддаць, старшыню ўгаварыў?

Дзюба. Ілжэш!

Паўло. Ілгу? А табе невядома, што Клык дае грошы Сьцяпану, каб Сьцяпан узяў млын на сябе, а потым, калі справа заціхне, перадаць яго Клыку і заціснуць беднату ў кулак? Што гэта знача? Ды што і гаварыць, я проста кажу: Дзюба стаіць гарой не за нас, якія ладзяць справу так, як трэба, а за кулакоў, за цемнату, за хуліганаў. Чаму? А дзеля таго, што ён пляменьнік кулаку і, скрыўшы гэта, пралез у комсамол, у сакратары.

Адсэк. Спрытна!

Паўло. І, карыстаючыся сваім становішчам, у вочы кажу, памагаў Клыку, дзядзьку свайму, усялякія законы абыходзіць.

Дзюба. Вынюхаў... Брахло...

Адсэк. Добра. Справа ясна. Та-ак, Дзюба. Нядобра! Справу вашу накірую, куды трэба.

Дзюба (злосна). Вельмі добра! (Пайшоў).

Паўло. Спрытны!

Адсэк. І ты ня промах. Добра, што запіску падаў.

Паўло. А як-жа інакш? Добра, што ведаюць мяне, ато яшчэ маглі-б паверыць яму.

Адсэк. Сьлязу пусьціў. Ну, але нічога, справа яго дрэнь. Як у цябе?

Паўло. Ды вось адгэтуль трэба ў акрвыканком, каб справу з млыном спынілі.

Адсэк. Пойдзем разам. (Зьбірае паперы). Як работа?

Паўло. Хата-чытальня пачала працаваць здавальняюча. У комсамол моладзь на сяле валам валіць. Верыць. А людзей няма. Сродкаў няма. Піонэры ў занядбаньні. Жыць і вучыцца моладзь хоча, а становішча да вучобы нездавальняючае. Проста табе кажу—чакае моладзь. Вераць, што горад дапаможа. Так і кажуць—шэфы ў горадзе,

нашы комсамольцы, захочуць—угару пойдзем...
А вось я пабыў і бачу. Няма ад вас поўнай дапамогі. Націснуць трэба.

Адсэк. Э-эх, Паўлік! Цісьнем, брат. Веру, ёсьць хлопцы, якія ня моцна яшчэ разумеюць, што бяз нашай дапамогі моладзі на вёсцы не падняцца. Але-ж і ў нас туга. Чуць канцы з канцамі зводзім. Але ўсё-ж такі памаленьку ладзім работу. Праз гадкі два-тры няхай паглядзяць, што будзе. Вер, дружа. Наладзім сапраўдную моцную сувязь.

(За сцэнай песьня чырвонафлётца)

Паўло. Што гэта?

Адсэк. Чырвонафлётцы праводзяць хлапцоў у флёт. Пойдзем. (Пайшлі. Песьня гучыць мацней).

ЗАСЛОНА

АКТ ПЯТЫ

Часьць падворка Сьцяпана. Зьлева на заднім пляне ўваход у хату. Справа, бліжэй да глядача, вароты ў падворак Сьцяпана і частка плоту. Дзесь чуваць музыка і песьні.

Зьява 1-ая

Сьцяпан (выходзіць з хаты п'янаваты). Так мне і трэба старому дурню! Няхай усе крыўдзяць мяне! Няхай крыўдзяць!

Палута. (Знаходзіцца на сцэне). Хто цябе крыўдзіць? Любяць усе.

Сьцяпан. Маўчы! Зьбіраў. Па кусочку ляпіў. І на!.. Падзялілі. Сыноч Андрэйка. Добра. Мне цяпер нічога ня трэба. Бяры! Во як! А ты, Палута, адчувай, як яны мне маю душу забрудзілі...

Палута. Нічога на зробіш, справа мінула. Але ў гэтым і самі мы шмат вінаваты. Самі заштурхалі Андрэя.

Сьцяпан. Маўчы! Сам бачу. Ты яшчэ... А Таня з хаты—ні нагой! Чула? Сёньня я яшчэ гаспадар! Вось як!

Палута. Чаго ўжо тут. Чула.

Зьява 2-ая

Андрэй (выходзіць з хаты).

Сьцяпан. А-а!.. Гаспадар! Мой сакол, Андрэйка!

Андрэй. Ня трэба, баця! Досыць ужо! Зама-
таўся сягоньня я, ды яшчэ цвікоў няма. Будоўлю
спыняць ня варта. Трэба зьездзіць у горад, да
полудня зьвярнуся. Каня можна?

Сьцяпан. Добра. Замучыўся я з табою.
Бяры. Хутка зложыш хату?

Андрэй. Тыдні праз два. Зраблю і пера-
бярўся.

Сьцяпан. На навасельле... пакліч!

Андрэй. Добра. Дык я паеду.

Сьцяпан. Едзь... едзь... гаспадар. (Пайшоў у
хату. Палута плача).

Андрэй. Добра. А ты, мамка, чаго?

Палута. Андрэйка мой, як-жа гэта, усё ду-
мала нічога, а сягоньня вось і цяжка на сэрцы
стала.

Андрэй. Расьпісаліся—яно і добра.

Палута. Ці добра толькі? Ой, Андрэйка, ня
ведаю! Што будзе, ня ведаю. Бацька, вось, ад
усяго адмаўляецца,

Андрэй. Як так?

Палута. На Сымона ўсё запісаў.

Андрэй. Во як? Ну і што-ж?

Палута. Стары кажа—калі Андрэя ня ўтры-
маў у гаспадарцы. Нядобра ўсё гэта, Андрэйка,
нядобра!

Андрэй. Што-ж рабіць? Сама бачыла, ня
жыцьцё сумесна.

Палута. Так. Наравістыя вы.

Андрэй. Ну добра. Усё, відаць, да лепшага.
Досыць сьлязу ліць. Не на сьмерць, пад бокам
буду. Калі што, дык да мяне ў хату, як збудую.

Палута. Дзякую, Андрэйка. (Плача).

Андрэй. Ну, досыць. Усё добра будзе.

Палута. О-ха-ха!.. Што тут будзе? (Пайшла).

Зьява 3-яя

Таня (выходзячы з хаты). Андрэйка!
Андрэй. Я.
Таня. Паедзеш?
Андрэй. Еду. Раздабрыўся.
Таня. Па дарозе завярні да Туркіна.
Андрэй. Пашто?
Таня. Ізноў з бацькам. З хаты ня пускае і з
Клыкам усё круціць. Калі што—уцяку.
Андрэй. Вось дурань стары! Добра. Завярну.
А што сказаць?
Таня. Скажы, каб да мяне прышоў.
Сьцяпан. Тацяна!..
Таня. Ідзі.

АНДРЭЙ і ТАЦЯНА ідуць у хату. Чутна дзесь музыка
ці песьня

Зьява 4-ая

Сьцяпан (за ім Сымон). Трымайся, сыноч...
Так... Ну, слухай!..
Сымон. Ды я заўсёды... Толькі слухаю...
Толькі слухаю...
Сьцяпан. Ты, сыноч, у мяне галавой у хаце.
Андрэй—няхай сабе. Сапсуты ён. Пакрыўдзіў ён
мяне. Не пайшоў бацькаўскім шляхам—каяцца
будзе.
Сымон. Бязумоўна. І як будзе каяцца!
Сьцяпан. Правільна. Так яму і трэба. Адзін
ты ў мяне, сын, паслухмяны. Во як. Волю маю
выпаўняў. Частку маю—табе. А я адпачну. Во як.
На паперы тут усё запісана, а я ўжо буду жыць
у цябе.
Сымон. Усё на мяне запісаў?
Сьцяпан. Усё. Андрэй сам па сабе, а ты сам
па сабе. Будзеш карміць мяне?

Сымон. Ну, што за пытаньне?

Сьцяпан. Усё цяпер тваё, усё. Ты цяпер гаспадар. Няхай усе глядзяць, як Сьцяпан паслухмянага сына надзяліў. Вось як. Ягор Іванавіч!.. Ягор Іванавіч!..

Зьява 5-ая

Клык (выходзячы з хаты). Што, дзядзька Сьцяпан?

Сьцяпан. Глядзі!

Клык. Што?

Сьцяпан. Бачыш—сын?

Клык. Бачу.

Сьцяпан. Гаспадар цяпер. Частку сваю—яму. Во як.

Клык. Вось гэта добра. Вітаю, Сымон Сьцяпанавіч!

Сымон. Ня варта.

Сьцяпан. Сыноч мой! У руках я ў цябе! Ня выганіш старога?

Сымон. Нашто гнаць... жыві... нічога.

Сьцяпан. Нічога, кажаш? Так. Магу, значыцца. Пачакай, штось не ў парадку, Ягор Іванавіч, кажаш?

Клык. Што?

Сьцяпан. Не ў парадку, пытаюся?

Клык. Нічога, усё ў парадку. Заўтра падпішам.

Сьцяпан. У парадку? Ну, добра, што ў парадку. Падпішам, і будзе Сьцяпан арандатар. Мельнік... ха-ха-ха! Але ўсё-ж такі штось неспакойна. Сымон!

Сымон. Слухаю.

Сьцяпан. Гарэлка ёсьць?

Сымон. Усю выпілі.

Сьцяпан. Усё? Добра. Ягор Іванавіч, пойдзем!
Клык. Куды?

Сьцяпан. Вып'ем у Аксаны.

Клык. Аб справах-бы трэба. Аб нашых.

Сьцяпан. Ведаю. Прыдзем. Усё будзе. Ідзі,
Ягор Іванавіч, ня крыўдзі хоць ты мяне.

Клык. Нашто крыўдзіць? Іду з вялікай радасьцю.

Сьцяпан. Пойдзем. (Пайшлі).

Сымон (чыркае сернік, чытае). Праўда... Ня
лжэ, га-га-га! Зьёў Андрэй? Вось дык спрытна
гэта я! Усіх абкруціў! Цішком, цішком... Гаспа-
дар цяпер... Во як... гы-гы...

Зьява 6-ая

Уваходзіць ТАНЯ

Сымон. Ты куды?

Таня. А табе што?

Сымон. І запытацца няможна? Ці не на
сход комсамольскі сабралася?

Таня. Мая справа.

Сымон. Была твая, а цяпер—мая. Скажу—і ня
пойдзеш.

Таня. Захачу—ня ўтрымаеш!

Сымон. Нічога, утрымаю!

Таня. Гэта хто?

Сымон. Ды хоць я.

Таня. Падрасьці, ды розуму нажыві.

Сымон. Нажыў, досыць. Цяпер вась дзе вы
ў мяне! (Б'е па кішэні).

Таня. Глядзі, які спрытны!

Сымон. Пасьмяешся. Цяпер на маім хлебе.
Разумееш?

Таня. З якой гэта пары?

Сымон. З гэтай самай. Будзеш ведаць з якой.
Мы ціханька, моўчкі. Да справы падыходзіць

трэба ўмеючы. Гы-гы... абкруціў дурняў! А ты, Танька, слухай: досыць дзяўчынай бегаць. Думай, як сваё жыццё наладзіць. Так што мне лішні рот у гаспадарцы не патрэбны.

Таня. Падумаеш—які гаспадар зьявіўся!

Сымон. Не зьявіўся, а зьмяніўся, гы-гы...

Таня. Як-жа гэта?

Сымон. Вось так. Цяпер, значыцца, я гаспадар! Бацька ўсё на мяне запісаў. Цяпер вы ў мяне во дзе—зразумела?

Таня. Зразумела.

Сымон. Цяпер глядзі і думай. А лішні рот мне ў гаспадарцы—нож. Во як. Думай, значыцца. Гы-гы... (Пайшоў).

Таня. Вось якая справа! Стары быў дурны, а малады яшчэ дурнейшы!

(За сцэнай музыка ці песьня. ТАНЯ задумалася ля ганку)

Зьява 7-ая

Дзюба (крадучыся ля варот). Няма...

Клык (уваходзячы). Базыль!..

Дзюба (спалохана). Хто?

Клык. Чаго ты спалохаўся, дурань? Я...

Дзюба. Ты... та-ак, ты... А я тут.

Клык. Бачу. Дзе быў?

Дзюба. У горадзе быў. Сумаваў.

Клык. З чаго?

Дзюба. Туркін, паганец, даканаў.

Клык. Даканаў? Чаму-ж ты мне нічога не сказаў? Як-жа гэта?

Дзюба. Так-жа гэта. Разьнюхаў, што пляменьнік я твой. У акругком паехаў. З пасады сакратара выскачыў.

Клык. Вось як!
Дзюба. З комсамолу таксама.
Клык. І маўчаў? Яшчэ што?
Дзюба. Арэнду па баку. Даведаліся, што
праз Сьцяпана хацеў ты. За Зоську штраф.
Клык. Вось як? Паўло? Што-ж цяпер?..
Дзюба (убачыўшы Паўло). Ён!

Зьява 8-ая

ПАЎЛО ідзе з-за хаты. ДЗЮБА меціцца з абрэзу.

Клык (вырывае). Ты... ашалеў... дурань!..

Дзюба. Пусьці!.. Не перашкаджай!..

Клык (вырваў абрэз). Цсс!.. І ня думай! Пры-
кончыш, а дазнавацца будуць на каго? На цябе,
дурня, усё. І сябе і мяне загубіш! Тут трэба ўме-
ючы, ціханька. Пачакай, маўчы! (Хаваюцца).

Паўло. Таня!

Таня. Я.

Паўло. Гэта я, Паўло.

Таня. Прышоў?

Паўло. Што ў цябе?

Таня. Аддзяліўся Андрэй сягоньня.

Паўло. Чуў. Праз два тыдні на навасельле клі-
каў. Пагуляем.

Таня. Пачакай. Усю іншую гаспадарку бацька
Сымону запісаў, а ён адразу на мяне насеў. Кус-
ком папракае. Лішні рот, кажа.

Паўло. Вось паганец!

Таня. Я і думаю... Так жыць далей я не
магу. Цяжка мне.

Паўло. Цяжка? Давай руку! Пайшлі!

Таня. Да цябе?

Паўло. А што-ж! Дагаварыліся ўжо. Даўно
чакаю. Няхай потым шыпяць, а мы будзем жыць

ды пажываць. І будзе ў нас згода, любоў і ласка... Зажывем! А бацька мой будзе рад. Ну?

Таня. Боязна...

Паўло. Чаго? Ня крадзем, а жыць хочам, працаваць пановаму, будаваць лепшае жыцьцё. Э-эх! Танечка, не раздумвай! У балоце Сымон ваш са старым. І няхай сядзяць. Зразумеюць калі-небудзь... ну?..

Таня. Не ашукаеш?

Паўло. Таня!..

Таня. Добра, вазьму хустку. Пачакай, даражэнькі. За гумнамі пачакай. Мой міленькі. (Цалуе, выходзіць).

Паўло. Вось як. А неба, якое прыгожае! А жыцьцё наперадзе! Эх, Паўлік! (Пайшоў).

Сьцяпан (за сцэнай сьпявае).

Клык. Чуеш?

Дзюба. Дай абрэз... я сам.

Клык. Маўчы... Чуеш?

Дзюба. Што?

Клык. Сьцяпан. Ты бяжы да дзяўчат, быццам нічога. А ўжо я... ведаю, не ўцячэ. Ёдзі, кажу!

Дзюба. Глядзі!..

Клык. Ведаю... Ёдзі. (Дзюба пайшоў. Уваходзіць Сьцяпан).

Зьява 9-ая.

Клык. Дзядзька Сьцяпан?

Сьцяпан. Я, Ягор Іванавіч. Куды-ж ты падзеўся? Адзін я...

Клык. Ціха, дзядзька Сьцяпан... Бяда!

Сьцяпан. Якая?

Клык. І ня чуеш, як гора падпаўзае. Ня чуеш! Вось яно, новае ўсё. Страцілі аблічча чалавеча. Ты гуляеш, а Паўло Туркін...

Сьцяпан. Што?

Клык. Самавольна, кажа, пойдзем са мной, Тацяна.

Сьцяпан. Дзе яна?

Клык. Ціха, дзядзька Сьцяпан! Ціха!.. У хаце. А Паўло тут дзесь недалёка. Мала таго. Яшчэ бяда. Млына ня бачыць нам, як сваіх вушэй.

Сьцяпан. Як-жа гэта? Што-ж я цяпер? Бяз млына куды?

Клык. Ня ведаю. А тут яшчэ Базыль казаў, быццам чуў, як Паўло ўсім гаварыў: з торбамі, кажа, пушчу Сьцяпана... Канец яму... Абясслаўлю... Контры, кажа, у нас з ім.

Сьцяпан (ушаленстве). Вось як! Абясславіць! Паганец пастухоў! Усю сям'ю разбурыў! Жыцьцё скалечыў!.. Зубамі-б разарваў.

Клык (кідае пад ногі абрэз).

Сьцяпан. Што гэта? Ага! (Падняў). Страляе?

Клык. Ой, дзядзька Сьцяпан, кінь! Дай мне... І адкуль ён зваліўся? Кінь, кажу! А то яшчэ... Такая штука і забіць можа. Кінь...

Сьцяпан. Адыйдзі!.. Забіць можа... Усіх заб'ю... Паўло мне... Загубу маю...

Клык (паглядзеў, ці ёсьць куля). Усё ў парадку! (Пабег).

Сьцяпан. Ягор Іванавіч!.. Пайшоў. З торбамі пусьціць. Добра. Я табе пушчу... (Ідзе, хаваецца за вароты).

Зьява 10-ая

Таня. Паўло... Паўлік!

Сьцяпан. Кліч, кліч... Самавольна захацела... Добра!

Зьява 11-ая

Паўло (уваходзячы). Таня!

Сьцяпан. А-ах... (Страляе).

Таня. Што гэта?.. Паўлік!..

Паўло (валіцца). Штось кепска... тут...

(Галасы за сцэнай. „Стралялі!.. Дзе? Забілі!“ Гоман).

Сьцяпан. Забіў... (Уцякае).

(Гоман. Таня плача. Уваходзіць п'янчуга-гуляка, натыкаецца на абрэз. Хоча ўзяць. Паваліўся і заснуў. Зьлева гоман).

ЗАСЛОНА

АКТ ШОСТЫ

Вечар. Вуліца. На пярэднім пляне лаўка. Справа частка хаты Андрэя. У хаце песня ці музыка. Таня сядзіць на лаўцы—плача.

Зьява 1-ая

Лявон (уваходзіць). Таня, Танечка!.. Вось, ядзяць цябе мухі, паварот!.. Ня плач, Танечка! Адплакалі сваё. Ня трэба. Глядзі—жыцьцё вась бяжыць, жывыя мы. Так, Танечка! Ну? Ой, ядзяць цябе мухі. І плачаш яшчэ як. Мяне ў сьлязу загоніш. Таня!.. Дачушка!.. Няможна-ж так. У брата навасельле. Пановаму жыць сабраўся. Радавацца трэба.

Таня. У Андрэя навасельле. А ў мяне што?! Няма Паўліка, адарвалі.

Лявон. Та-ак. Няма Паўліка, вясёлы быў хлапчына, ядзяць яго мухі. Вясёлы... Цьфу ты, нядобра! Казаў—загоніш у сьлязу, так і ёсьць. Кінь, Танечка, раўці! Няможна-ж так. Ну, няма Паўліка, а мы жывем. Ну і... усё... Давай вочкі!.. Вось сьлязьлівая!

Таня. А сам...

Лявон. Гэта ўсё ты... Ну, а тут вецярок яшчэ, а старому ня шмат трэба. Вось і засьлязілася вока.

Таня. Засьлязілася... а я ўсё думаю. Ня гуляка забіў, хоць і ўзялі яго—не, не яго справа.

Лявон. І я думаю, Танечка, ня ён. Аплуталі. Ішоў п'яны. Паваліўся. Аплуталі.

Таня. Ды як-жа не аплуталі? Што яму ад Паўліка трэба было? Ну, скажы, што? А гэтыя... Яны стралялі.

Лявон. Яны. Страляў то адзін.

Таня. Ну, з двух хто?

Лявон. Не даказана. Ня злоўлены—ня злодзей. Ды як і думаць, Танечка, як? Клык? Не. Дома быў у гэты час. Базыль? Ой, гэты Базыль!.. з дзяўчатамі гуляў. Ну, шукай. А больш няма каму. І гуляка. Ня гулякі рук гэтая справа.

Таня. А хто-ж?

Лявон. І я пытаюся, хто? Няма адказу. Маўчыць сумленьне, не праснулася. Хавае грэх.

Таня. Не схвае. Найдзі. (Плача). Толькі зорачка ўзышла—патушылі зорачку. Забілі Паўліка.

Лявон. Танечка!.. няможна так!..

Таня. Пачакай, дзьдзька Лявон, ня бачыла я хто, а чую. Двое гэтых—яны. Так вось і стаіць, ночы ня сплю—бачу, крадуцца, а-ах... усю-бы зямлю разрыла, толькі-бы знайсці... паглядзець. Разарваць яго...

Лявон. Танечка, ой, Танечка! Няможна так. Ці-ж можна так сябе мучыць! Што-ж, ты думаеш, табе адной цяжка? Сын-жа мой родны. А нічога, хоць і горка. Ой, як горка! Навокал пагляджу—жывуць. Ражок вазьму, любімую Паўліка завяду і так...

Таня. Цяжка... Баліць тут усё.

Лявон. Нічога, Танечка, пройдзе...

Таня. Ой, ня пройдзе!

Лявон. Пройдзе, усё пройдзе. Тут ужо я, стары, павучу цябе. Вось тут маладосьць, паслухай. Пражыта, ведаю. Старая ў мяне скапуцілася, ядзяць яе мухі, ух, як я ўбіваўся! Ну, а нава-

кол живуць. І я дзень за днём, дзень за днём, вось так... А ты... маладая, харошая. Паўлік няхай у цябе, як кветка, на сэрцы ляжыць. А сама павінна жыць. Вунь хата-чытальня чакае работнічка. Замяняй Паўліка. Андрэй сакратар, а ты— у хаце-чытальні. Чакаюць. А справы цяпер—ой, як шмат! Заварушыўся народ. Недарма Паўлік зварушыў. Вакол хаты-чытальні чалавек трыццаць згуртавалася. Ладзяць справу. У комсамоле праца кіпіць. Зьнітаваў іх Паўлік. Работаў успамінаюць Паўліка. А ты плачаш без перапынку. Глядзець цяжка. Не гавары... Слухаць не хачу. Няма Паўліка. Шкадую. Вось як шкода!.. Ізноў за працу. Усё. Пойдзем у хату! Весяляцца людзі. Чуеш? Наваселье.

Таня. Ідзі... Я адпачну... прыду.

Лявон. Ну-ну... Глядзі мне—ні-ні. А то я цябе, ядзяць цябе мухі, во як... Ты цяпер у мяне, як дачка. Помні. Глядзі. (Пайшоў).

Таня. Ня буду. (За сцэнай музыка ці песьня). Паўлік... Толькі пачаў жыць... Мілы!.. Ніколі ня ўбачыш, не засьмяешся. Зоркі, зорачкі!.. Ах ня радасьць мне ад вас! Адна я, Паўлік!.. Хто... Хто... Найду, Паўлік, найду!

Зьява 2-ая

Зоська. (Бяжыць). Ой, ой! Што я чула?

Таня. Зоська, стой, куды ты?

Зоська. Ой... ня ведаю—сама не свая, у ва-чох пацямнела. Пусьці, пабягу...

Таня. Куды? Чаго спалохалася? Ну... нікога тут няма.

Зоська. Таня!.. Танечка!.. ты... глядзі не гавары...

Таня. Чаго ты?.. ну, чаго спалохалася? Кажы!

Зоська. У хаце. У Клыка. Сплю...

Таня. Ну?

Зоська. Чую—стук-стук! Устала, а ў хаце
крыкам крычаць...

Таня. Хто крычыць? Хто?

Зоська. Базыль Дзюба, а Клык на яго.
Дзюба кажа: знойдуць нас, знойдуць, я-б не
забіў, ты, кажа, Паўла, забіў!..

Таня. Вось яно... ідзем.

Зоська. Куды?

Таня. Да міліцыянэра. Тут ён у савеце. Ідзем!

Зоська. Баюся.

Таня. Ня бойся. Зоська, мілая, знайшлі іх...
Не ўцякуць цяпер, не схаваюцца! Ідзем! Ты кажы
толькі тое, што чула. Ідзем!

Зоська. Ой, баюся!

Таня. Ня бойся. Ідзем! (Пайшлі).

(Песьня ці музыка)

Зьява 3-яя

Сымон (прыходзіць, за ім Сьцяпан). Адчапіся,
кажу!

Сьцяпан. Сымон, пачакай... пачакай!

Сымон. Ну, чаго табе? Чаго?

Сьцяпан. Я казаў табе. Выехаць хачу, со-
рак рублёў... цяжка мне. Выехаць хачу.

Сымон. Жывеш і добра. Няма.

Сьцяпан. Няма? Няма, кажаш? Ты што-ж
гэта? Га? Чые грошы? Хто нажываў? Хто гаспа-
дар? Я гаспадар...

Сымон. Быў гаспадар, а цяпер...

Сьцяпан. Як-жа гэта?

Сымон. Ды так. Вось хто гаспадар! (Б'е сябе
ў грулзі).

Сьцяпан. Ты гаспадар. Праўда. Сам. Лжэш! Лжэш, Сымон! Я нажываў! Маё тут усё! Падараваў я... Сумесна... Каб сумесна. Маё тут.

Сымон. Было ды сплыло. Адказаў і ўсё.

Сьцяпан. Вось яно... Мне... Вось ты сын які? А я вось, дурань стары... Куды-ж ісьці?... Здыхаць!

Сымон. Чаму здыхаць? Кліча Андрэй—ідзі да яго, а мне лішні рот—абуза.

Сьцяпан. Я? Лішні рот? Заб'ю!..

Сымон. Ну, ну! Ня вельмі махай!

Сьцяпан. Ты, погань! (Кідаецца).

Сымон. Ах, ты так? (Б'е).

Сьцяпан. О-ё-ёй... Бацьку...

Сымон. Скула сабачая! Заўтра забірай свае порткі... Каб з вачэй!.. вось як. Сорок рублёў!.. цьфу! (Пайшоў).

Сьцяпан. Сын... вось дык сын!.. А я на Андрэйку... Андрэйка, што я нарабіў! Што гэта? Уладычыца нябесная! Сам усё. Сам гаспадарку разбурыў, а праўда ў Андрэя... а... а... Паўліка, я душу загубіў... Праўду забіў. Маці ўладычыца, няма мне спакою! Няма. (Падае). Зямліца родная! Вазьмі мяне... Забі мяне гром!.. (Устаў). Забі, кажу! Паўліка... а праўда вось у Паўліка была. Праўда ў Андрэя. Людзі добрыя! Я забіў... Рэжце мяне, біце... забіў я!.. (Падае). Я забіў! Біце!

Зьява 4-ая

Лявон (уваходзіць). Сьцяпан, Сьцяпан!.. Што з табой?

Сьцяпан. Лявон... Лявон... Ай, Лявон!.. Даруй ты мне! Даруй!

Лявон. За што дараваць?

Сьцяпан. Няма мне супакою. Твая праўда.

Хлапцоў праўда. Я забіў Паўліка. Я... з абрэза!
Вось у тваіх руках—бяры!..

Лявон. Вось яно... Што-ж цяпер? Э-эх, Сьцяпан, Сьцяпан! Адкуль абрэз?

Сьцяпан. Клык даў. Даруй Лявон! Праўда вась не мая, Лявон. Бі мяне, тапчы!

Лявон. Як біць? Ты ўстань, Сьцяпан! Заплутаўся ты. Жыцьцё хацеў перамагчы. Ах, Сьцяпан, Сьцяпан, казаў я, помніш: а што калі праўда не твая, а Тацяны, Андрэя, Паўліка? Бачыш цяпер?

Сьцяпан. Бачу.

Лявон. Што-ж цяпер, га?

Сьцяпан. Вядзі мяне... На суд аддай! Вяжы!

Лявон. Не, Сьцяпан, ідзі сам. Сам аддай сябе. Ня жулік ты. Заплутаўся. І вязаць цябе ня трэба. Пачаў расплутвацца, пакаяўся. Вядзі далей. Сам ідзі, заяві ў міліцыю.

Сьцяпан. Даруй, Лявон! Даруй! За кроў даруй! Няхай мяне судзяць судом страшным, а ты даруй! У міліцыю пайду.

Лявон. Добра, ідзі, Сьцяпан.

Сьцяпан. Даруй, Лявон!.. (Пайшоў. Чутна песьня).

Зьява 5-ая

Таня (прыбегла). Дзядзя Лявон, знайшлі. Забіў Клык і Дзюба. Зоська расказала. Узялі іх... Знайшлі...

Лявон. Маўчы, Тацяна, не яны забілі...

Таня. Як не яны? Ды я сваімі вачыма...

Лявон. Добра. Не яны забілі. Бацька твой забіў... прызнаўся.

Таня. Бацька? Калі? Дзе?

Лявон. Тут, зараз.

Таня. Ба-ацька?..

Лявон. Пачакай. Раскаяўся ён. Заяўляць пайшоў. У міліцыю.

Таня. А Клык і Дзюба?..

Лявон. Падбухторылі яны Сьцяпана. І абрэзіх.

Таня. Сачылі за Паўлікам. Забілі! (Плача).

Лявон. Ну-ну... Сьлязьмі гору не паможаш.

Голас. Дзядзька Лявон, дзе ты?

Лявон (да Тані). Вось бачыш? Жывуць. Тут я! Ты гэта маўчы, Танечка, ім нічога не гавары. Ня псуй навасельля! Нам гора, а ім радасьць агульная. Ня псуй Андрэю навасельля!

Голас (за сцэнаю). Андрэй... А ну, Лявон, дзе ты? Сюды ўсе. (Убягаюць хлопцы і дзяўчаты). Цябе ўвесь актыў, так сказаць, шукае.

Галасы. Бяры яго... Давай, дзядзька Лявон... Ражок...

Лявон. Стой! Стой! Тут выпадак са мной такі: чалавека я падняў. Так. І пайшоў чалавек далей. Так.

Андрэй. Што ты тут яшчэ?

Лявон. Усё ў парадку? Так. Няма каму заграць вам?

Галасы. Няма... Ражок у цябе вельмі ўдалы...

Лявон (рыхтуецца іграць). Ну, што-ж—пойдем. Заграю. Я штось Паўліка ўспомніў. Як ён, бывала: „да старых, кажа, маладыя ласкавей, да маладых, старыя з увагай“... Так яно. Жыцьцё наша навасельнае. (Прадувае ражок). Эх, і ражок засьмеціўся... Пановаму жыць рыхтуемся. Новыя ўсходы. На навасельле ідем. Так, нацца, на навасельным жыцьці старыя з маладымі дружней. А ну, пад любімую Паўліка, вясёлюю, на навасельле! (Пяюць, выходзяць).

ЗАСЛОНА

ЦАНА 80 кап.

Бел. аддз
1994 г.

В0000003 1 1999 1

аддз
амат.

